

177.152
CERNĂUȚI

IULIE—AUGUST 1939

An. XIV

FĂT-FRUMOS

Nr. 4

ARTĂ
LITERATURĂ

DIRECTOR :
LECA MORARIU

ȘTIINȚĂ
VIAȚĂ SOCIALĂ

N. Barabás

La târg

vezi E. I. Păunel în „Junimea literară” 1937

LITERATURĂ — ARTĂ — ȘTIINȚĂ — VIAȚĂ — SOCIALĂ

3158 935.129

Nu se împru-
mută acasă.

CERNĂUȚI

IULIE—AUGUST 1939

An. XIV

FĂȚ-FRUMOS

Nr. 4

ARTĂ
LITERATURĂ

DIRECTOR :
LECA MORARIU

ȘTIINȚĂ
VIAȚĂ SOCIALĂ

Institutul de literatură ¹⁾

Magnificența Voastră domnule Rector, Spectabili domni Decani, doamnelor și domnilor.

Institutul, la a cărui inaugurare festivă am distinsa onoare de a vă saluta astăzi, nu e o creație a noastră, ci s'a născut — trebuia să se nască, de sineși. În adevăr, care e geneza lui? Din lucrările elaborate în *Seminarul român de literatură modernă și folclor* (Seminar care a luat ființă la 1921), sau numai din sugestiile primite în acel Seminar, au rezultat o seamă de publicații (articole și chiar broșuri) ca d. p. : 1) E. Pohontzu, *P. Cerna, Viața și opera lui*, în „Junimea literară” 1924 ; și idem, *Domeniul irealității în „Făclia de Paște”*, „Jun. lit.” 1925 ; — 2) Gh. Maxim, *Pe urmele lui Șt. O. Iosif* (*Contribuțiuni biografice*), „Făt-frumos” 1926 ; idem, *Șt. O. Iosif pe urmele lui Ștefan Vodă al Moldovei...*, ibidem ; idem, *Șt. O. Iosif redactându-și poema „Din zile mari”...*, ibidem ; și apoi, idem broșura *O piatră pentru adevăratul monument al lui Ștefan O. Iosif Brașov* 1933 ; — 3) Traian Șuhan, *I. Bonifaciu-Hétrat pentru Eminescu*, în „Mihai Eminescu” 1931 ; idem, „Vârful cu dor” *tradus de Eminescu*, ibidem ; idem, „Vârful cu dor”, ibidem 1933 ; și idem *Eminescu în franțuzește*, ibidem 1933 ; — 4) Zaharia Macovei, *Începuturi (pentru A. Gorovei)*, în „Făt-frumos” 1932 ; și idem, *Artur Gorovei văzut în Franța*, ibidem 1934 ; — 5) Constantin Nastasi, *Mihai Teliman, soldat*, în „Făt-frumos” 1933 ; — 6) Leon Țopa, *Rumänische Hochzeits- und Totengebräuche von A. Flachs 1899* (Recenzie), în „Făt-fr.” 1933 ; — 7) Petru Iroaie ²⁾ *Cernăuțul folcloric*,

¹⁾ Cuvânt rostit, în 11 Mai 1939, la inaugurarea noului Institut științific al Universității Caroline dela Cernăuți.

²⁾ P. Iroaie colabora la „Făt-frumos” cu material folcloric chiar din anul I 1926.

935.129

14388

3.158

BIBLIOTECA
DOCUMENTARA
ORAȘUL FIATRA NEAMȚ

în „Făt-fr.“ 1933 și 1934 (și'n broșură, 1934); și idem, *Focloristul Odobescu*, ibidem, 1935 (cf. și broșura: *La Centenarul Odobescu*, 1934); — 8) Traian Cantemir, *La Românii din Jeli*, în „Făt-fr.“ 1934, 1935, 1936; și idem, *Texte istroromâne*, ibidem 1934 și 1935; — 9) Teodor Cușniriuc, *Superficialitate „germană“ (?) în valorificarea literaturii noastre*, în „Făt-fr.“ 1934.

Cam acesta fu începutul... Până ce, asemenea inițiative, dorind să se afirme cu o egidă care-și asumă responsabilitatea științifică, inagurează, la 1934, seria de fascicule cari poartă entetul *Universitatea Regele Carol II Cernăuți, Seminarul român de literatură modernă și folclor*¹⁾, prima din serie fiind: Tr. Cantemir, *Ciripiri cirebire*, Cernăuți 1935. Publicațiile continuă în ritm vioi, ajungând la Nr. 4 în 1935, la Nr. 10 în 1936, la Nr. 17 în 1937, la Nr. 23 în 1938 și la Nr. 24 în 1939. Deci 24 fascicule²⁾, ai căror autori sunt, întâi membri și foști membri ai Seminarului: Dr. Tr. Cantemir, C. Nastasi, Dr. P. Iroaie, Em. Haivas și directorul Seminarului — dar și cercetători din afară de cadrele Universității Cernăuțene: Aurel A. Mureșianu (Brașov), prof. Ion Armean (Sibiu), László Gáldi (dela Universitatea Budapesta), distinsul scriitor Tiberiu Crudu — și un fel de record: în chip postum PETRE ISPIRESCU, cu două fragmente inedite³⁾: *Povești despre Vlad-Vodă Tepeș și Viața și faptele lui Vlad-Vodă Tepeș*.

Precizăm că (nenumărând paginile albe) aceste 24 fascicule dau 552 pagini 8° mare (deci cam cât cuprinde *Dacoromania* I). Iar pentru tiparul lor, singura subvenție a fost cea de 10.000 lei, primită la 23 Iunie 1937 dela *Facultatea de filosofie și litere*, Cernăuți. Resultul cheltuielilor s'a acoperit din râvna autorilor și din desfacere, — desfacerea contând ca „lucrare tehnică“ obligatorie pentru membrii Seminarului.

*

Interesul pentru această publicație periodică sporind din zi în zi și afirmându-se și dorința exprimată de cecetătorii externi (nestudenți, nemembri ai Seminarului) de-a voi să se asocieze muncii științifice în domeniul literaturii românești, directorul Seminarului a fost nevoit să

¹⁾ În urmă, numai: *Seminarul român*.

²⁾ Vezi-le detaliate în „Făt-frumos“ 1937, 193 și 1938, 176 — a 24-a fiind: Leca Morariu „*Canti popolari romeni!*“, București 1939.

³⁾ Ineditele lui Ispirescu fiind descoperite de noi (la Dorohoi) cu prilejul unei teze din seminar (și apoi de licență) asupra lui Ispirescu.

lărgască efectiv cadrele acestor publicații, fixând (în 1938) o nouă egidă pentru asemenea lucrări: *Institutul de literatură*. Încât fasciculele *Institutului de literatură* continuă paralel cu cele ale *Seminarului*, apărând, în 1938 d. p., 6 fascicule cu emblema Seminarului și 2 cu titlul *Institutul de literatură*, iar în 1939, 1 fasc. a *Seminarului* și 2 ale *Institutului* (între cari Nr. 4: Dr. N. Tcaciuc-Albu, *Geneza poeziei „Somnoroase pășărele“*).

Publicații prezentate, toate 28, în *Expoziția de astăzi* pe care vă rugăm să binevoiți a o cinști cu vizita d=voastre, după acest solemn raport academic al nostru.

Alte 10 lucrări manuscrise în aceeași *Expoziție*, își așteaptă rândul ca să fie (cel puțin parțial) publicate în amintitele două colecții; zece lucrări între cari 2 monografii asupra lui T. V. Ștefanelli, 1 asupra lui S. Fl. Marian și 1 asupra lui Tudor Pamfile¹⁾.

Iar organizarea și activarea pe viitor a Institutului nostru este proiectată cu următoarele norme:

Pot fi membri ai Institutului studenți universitari din anul IV și extrauniversitari de pregătire științifică adecvată. Membrii sunt: *participanți* — admiși în ședințe și chiar și la prezentarea de lucrări (comunicări); *activi* — cari au prezentat cel puțin 3 lucrări (comunicări), dintre cari 3 au ajuns să fie publicate; și *onorifici* — cari s'au distins prin realizări în conformitate cu programul Institutului. Membrii se constituiesc în câte o *ședință* la lună (în fiecare primă Joie a lunii, ora 6 d. a., în Seminarul român de literatură) și'n orcâte *ședințe extraordinare* vor fi impuse de diverse circumstanțe. Ședințele vor fi conduse de directorul Institutului (titularul catedrei de istoria literaturii române).

Programul: Orce problemă științifică literară, mai ales din domeniul literaturii românești, atenție specială acordându-se literaturii regionale. Scopul: *Îndrumarea către o școală a temeiniciei* — cu toate corolarele acestei educații (d. p.: derutarea dela escapada ieftinei publicistice puerile, adolescente . . . etc.).

*

Magnificența V=astră, d=le Rector,

Aceasta fiind fapta Institutului de literatură de până acum, și aceasta fiind linia de activare pe viitor, am onoarea a Vă solicita în

¹⁾ S. Fl. Marian și T. Pamfile, nume atât de barbar neglijate azi, chiar oficial la București — cf. „Făt-frumos“, 1939, 45!

chip solemn încadrarea oficială a Institutului de literatură în incinta Almei Mater Carolina.

Iar pentru meritele D=voastre față de istoria literaturii românești din Bucovina, vă rog să acceptați a vă socoti primul membru onorific al Institutului nostru.

Cu opere ale D=voastre ca : *Un capitol din viața culturală a Românilor din Bucovina* și *Istoria bisericii din Bucovina*, ați desțelenit părăgina care trebuia să ne orienteze în primul mare capitol din literatura bucovineană : *Continuarea vechilor tradiții literare moldovene din Bucovina*. Cu „Junimea literară” ați continuat a conduce scrisul Bucovinei românești înspre trainice rosturi de durată. Institutul de literatură nu poate aștepta, decât aprobarea D=voastre — pentruca acest Institut să se distingă și'n alegerea primului său membru onorific.

* * *

În partea a doua a Inaugurării de astăzi, am onoarea a vă prezenta următorul raport asupra *Expoziției*, pe care vă rog, domnule Rector, să binevoiți a o trece în revistă împreună cu întreaga disținsă asistență din această sală.

Prezentăm deci — grosso modo spus — cam următoarele :

1. O colecție din *Periodicele Bucovinei și Moldovei limitrofe* — între cari : „Viața Basarabiei” Chișinău 1907 ; „Glasul Basarabiei” 1913 ; apoi : „Steluța” (din comuna Corovia, lângă Cernăuți, a preotului Simeon Cobilanschi) 1883—1884 ; „Foaia Săteanului” (Supliment la „Gazeta Bucovinei”) An. I 1891 ; „Tinerimea Română” Cernăuți 1892 ; „Privitorul” lui Aurel Onciul, 1902 ; „Buciumul” lui Temistocle Bocancea, 1908 ; „Foaia Institutului biblic românesc” a lui C. Morariu, Suceava 1912.

2. O succintă înfățișare a *literaturii bucovinene* cuprinzând : Versificația și proza beletristică și științifică.

3. *Vechi tipărituri românești*, între cari : *Carte românească cu învățătură* a Mitrop. Varlaam, Iași 1643 ; *Evanghelie învățătoare* (Matei Basarab) Dealu 1644 ; *Îndreptarea legii* (Matei Basarab), Târgoviște 1652 ; *Dumnezeieștile Liturghii*, Iași 1747.

4. *Literatură românească* (în primediții și ediții vechi), începând cu *Retorica* lui Ioan Molnar 1798 și până dincolo de C. Negruzzi, Bolintineanu, Alecsandri.

5. *Vechi manuscrise*, între cari : *Un Pergament latin medieval* ;

O *Floare a darurilor*¹⁾ din veacul al XVII-lea, bilingvă; *Carte românească de învățătură* (Pravilele împărătești ale lui V. Lupu din 1646) în copia lui Popa Stanciu, București 1729; — Și seria²⁾ „vechilor tradiții moldovene în Bucovina“, cum le-am spus, reprezentată prin: Ion Dascal, *Descoperirea Liturghiei* 1785; Manolache Nicolai dascal, *Codicele Pătrăuțean* 1787; *Codicele C. Popovici* 1796; *De obște Gheografie... scoasă... de Gheorghe Domitrescul Benedicta*, Siret 1797; Ironim Stoleariu, *Isopia Voronețeană* 1801; *Codicele Vasilii Berlinschi*, Siret 1834 (cu un *Zodier* și o *Istorie p. sf. Mănăstire Putna* — aceasta după Vartolomei Măzăreanu); Cânteceale lui *Manuil Isopescu*, Cernăuți 1843 cu autentice cântece populare³⁾; *Codicele*, aflat la Broscăuți=vechi, cu *Zodiile* și cu un *Gromovnic*...

6. *Alte vechi tipărituri*, între cari: *Historia transsubstantionis Papalis*, Bremae 1678; *L'opere di Virgilio* 1683; *Horatius Flaccus*, Patavii 1747; J. B. Basedow, *Das Methodenbuch für Väter und Mütter*, Dessau 1773. ...

7. *Autografe* (scrisori și manuscrise) dela fruntași ai vieții românești (mai ales ai scrisului românesc): Regele Carol I; Eminescu, Creangă, Gane, Caragiale, Slavici, Maiorescu, Coșbuc, G. Sion, Ion Gorun, Șt. O. Iosif, Em. Gârleanu, O. Goga, Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, Agârbiceanu, Patrașcanu, C. Hodoș, Brătescu-Voinești, I. A. Bassarabescu, Rebreanu, C. Petrescu, Lascarov-Moldovanu, G. M. Vlădescu, Tiberiu Crudu. ...

8. *Autografe și fotografii* a diverși fruntași culturali și literari din Bucovina românească. Stampe, desene, fotografii cu tipuri și regiuni specifice din Bucovina — între cari desene originale ale scriitorului *Mihai Teliman*.

9. *Piese etnografice* (inclusive stampe și fotografii), între cari trei covoare moldovenești (unul de peste 200 ani) și lucruri istroromânești (instrumente muzicale: *volarifele* și *sopelele*; scule de ale casei: *virceânița* și *buchiagul*; și portul femeiesc din *Jeian*).

¹⁾ Proprietatea cunoscutului Schöngest și pasionat colecționar Dr. Alexis Zaloziński, Cernăuți.

²⁾ Pentru cari cf.: Leca Morariu, *Războiul Troadei* 1923, 22—23 și idem în „Glasul Bucovinei“ An. VIII 1925 Nr. 1853 (d. *Isopia* lui Ștefan Raireț din 1776), în „Junimea literară“ 1926, Supl. „Bibliotecile noastre“ III 1926, 5 (d. *Mântuirea păcătoșilor* a lui Ionichie Humoreanul 1784) — și'n „Făt-frumos“ 1938, 52 (d. *Gheografia* lui Gh. Domitrescul).

³⁾ Cf. Leca Morariu, *Folclor aservit filologiei ?!*, 1936, 13.

10. Raportul ad oculos asupra activității de până acum în *Seminar* și *Institut* : cele 24 + 4 broșuri publicate și alte 10 lucrări publicabile.

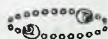
Intenția acestei Expoziții fiind ca oricine dintre vizitatori să se simtă cât mai palpabil învreduit de aceste multiforme tentacule ale sufletului. . . .

Nu uităm de cei ce — cu cele mai îndatorate mulțumiri ale noastre — ne-au dat mână de ajutor în organizarea vitrinelor noastre. Alături de colecțiile celor două seminare românești (de *limbă* și de *literatură*) și de colecțiile directorului acestor Seminare, au mai expus d-nii : *Dr. Alexis Zaloziecki* (3 piese) ; *dir. Vasile Vitencu* (5 volume)¹⁾ ; pictor profesor *Ioan Cârdei* (1 portret Eminescu și 3 desene „*Suceava pitorească*”) ; asist. univ. *Dr. Petru Iroaie* (3 volume) ; și studentul *Virgil Bodnariu* (2 volume).

* * *

Iar dacă această prezentare a ceea ce s'a putut aduna an cu an, coincide cu interesul ivit pentru cartea românească mai accentuat astăzi, — dacă deci această spontană manifestare a noastră, se integrează cu atât mai plastic în gândul cuprins de emblema *Luna cărții*, atunci, Magnifice Domnule Rector, cu repetarea invitației să binevoiți a dispune cele de cuviință pentru *Institutul de literatură* și cu repetarea invitației să binevoiți a trece prin *Expoziția*²⁾ noastră, încheiem cu academica urare : *Quod bonum felix, faustum fortunatumque sit !*

Leca Morariu

¹⁾ Între cari rarul și iarăși actualul... *Bulletin d'informations roumains* Paris 1919.

²⁾ Expoziția a stat accesibilă vizitatorilor până în 14 Mai, ora 20.

Vor dem Muttergottesbild

de Al. Vlahuță

Es ist Nacht schon und es schlafen alle längst in Dorf und Tal,
Nur in einer armen Hütte wacht ein Wesen voller Qual.
Eine Mutter hält ihr krankes Kind an Sorgen reich im Schoß
Und sie streichelt die vom Fieber roten Wangen fassungslos.
Schon seit gestern hört ihr Knäblein weinen sie nicht mehr und klagen,
Und das Ende scheint zu nahen seinen jungen Erdentagen.
Seine großen, trüben Augen decken müd' und schwer die Lider,
Übermannt von Schlaf und Schwäche fällt das Kind in Schummer wieder.
Wie gejagt die Atemzüge; später schwach und abgebrochen...
Und die Mutter hört's und lauter fängt das Herz ihr an zu pochen,
Finsternis deckt ihre Seele, schaudernd fährt sie jäh' zusammen,
Als sie auf den Wänden flattern sieht den Schein der Herdesflammen.

Wieder geht im Tal sie abwärts, müde, gelb wie Wachs und hält
An die Brust gepreßt das Kindlein, ihr das Höchste auf der Welt.
Der Marienkirche wendet wieder sie die Schritte zu;
Dorthin eilt sie seit drei Nächten und zwei Tagen ohne Ruh'.
Um die Erde könnt' sie wandern, ohne müde je zu werden,
Tief und innig ist ihr Glaube und sie achtet nicht Beschwerden.
Er ist endlos, denn in einer kranken Seele fand er Platz...

„Wunderfäterin! Du mußt mir, mußt mir retten meinen Schatz!“ —
Also ruft sie in Gedanken — „Denn sogar ein Herz aus Stein
Muß' erfassen meine Qualen, müßte voll Erbarmen sein.
All mein Leiden will ich wandeln zum Gebet, zu heißen Flehn,
Und du sollst mich dir zu Füßen, gnadenreiche Mutter, sehn,
Bis du seine Augen wieder wirst zu neuem Leben wecken,
Bis sich seine Händchen wieder suchend mir entgegenstrecken...
Ach, wie könnten meine Tränen dir das Herz nicht machen weich?
Ich hab' ihn allein — der Himmel aber ist an Engeln reich“.
Gütig blickt die Gottesmutter, mit dem Heiland in den Armen,
Aus dem Bilde zu ihr nieder, als empfände sie Erbarmen
Mit der Beterin...

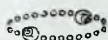
„O habe Mitleid du mit meiner Qual,
Wärme mir mein Kind mit deiner Augen lebenswarmen Strahl.
Denn du kennst den Zauber, einen Säugling an die Brust zu drücken,
Ihn sogar im Schlafe wachsam zu betrachten mit Entzücken,
Denn du kennst des Herzens Beben, wenn dein süßer Liebling weint
Und dich so ermahnt, daß deine Liebe zu erlahmen scheint.
Sieh', welch engelgleiche Schönheit ist dem Kind im Schlaf gegeben...
Welche Kraft hält' eine Mutter, weiter ohne es zu leben?
Aus der Flamme deines Lebens schenk' ihm neue Lebensglut,
Daß er mir den Hals unfange, wenn er an der Brust mir ruht.

*Ach, du drückst gleich mir im Sohne an dein Herz die ganze Welt...
 Wenn du wüßtest, welches Dunkel mir den Geist gefangen hält,
 Wenn sein Aug' ich brechen sehe; wie mir wertlos wird mein Leben,
 Wenn ich ihn verlieren sollte — würdest du Gehör mir geben!...*

*Doch auf einmal bricht ihr Wort ab, sie wird stumm und steht vernichtet,
 Wie sie auf dem armen Knaben wieder ihre Blicke richtet.
 Er liegt tot an ihrem Herzen. — Selbst ein kaltes Marmorbild
 Blickt sie auf das Bild der Jungfrau und ihr Aug' glüht zorneswild...
 „Wie? Du fühltest meine Qual nicht, du, die man als heilig kennt?
 Bettend glaubt' ich, daß ein Funke Mitleid dir im Herzen brennt —
 Und du hältst die Hand geschlossen und gibst so mir meinen Sohn?
 Hat der Himmel für die Leiden armer Menschen nichts als Hohn?
 Jede Hoffnung ist geschwunden!... Und du blickst kalt wie ein Stein,
 Gibst mir nicht das kleinste Zeichen, daß du mir willst gnädig sein?
 Daß du meine Qual willst glauben, willst erfüllen mein Begehrt?...
 Nimm ihn hin den Kloß aus Erde!... Du bist kalt und stumm wie er!“
 Und sie wirft aufs Bild den Leichnam lachend, daß es weithin gellt,
 Und sie sieht nicht, wie das Bildnis dröhnend auf den Estrich fällt.
 Zu Verzweiflung ist geworden all ihr grenzenloses Leid,
 Wütend funkeln ihre Augen, Zorn erfaßt sie und sie schreit:
 „Niemals warst du eine Mutter! Niemals war ein Sohn dir eigen!
 Alles Lüge! Es ist töricht, sich vor einem Bild zu neigen!“
 Und das Bild mit Füßen stampfend, bricht sie in Gelächter aus:
 „Lüge!“ — schreit sie, fällt in Wahnsinn und verläßt das Gotteshaus...*

Două=Mai, 5 August 1939

Traducere de Artur Bosch

Tudor Pamfile*)

(Note biografice)

Între puținele informații cari le-am avut asupra lui Tudor Pamfile, cât și asupra familiei lui, e și articolul autobiografic, *Amintirile mele*, publicat în revista „Tudor Pamfile“, An. III 1925, 102—103. T. P. vorbește aci despre neamurile sale după mamă, care i se păreau „mai alese“. Bunicul său, Ion Mândru a fost postelnicul și om cu dare de mână, lăsând la moartea sa în Țăpu o casă bună, cu cele trebuincioase pe lângă ea. Bunică-sa era femeie voinică, pe fața căreia se cunoșteau încă urmele unei frumuseți trecute. Satul îi zicea Sanda Mândruleasa, iar nepoții „bătica“. Era de loc din Ți-gănești și: „Purta brâu verde și când venia la noi, brâu-i era întot-

*) Dintr-o lucrare prezentată Seminarului român de literatură, Cernăuți.

deauna plin cu bunătațiuri" (102). Trebuie să fi fost femeie vrednică, devremece ducea gospodăria mai bine ca un bărbat; deaceea se și ținea mândră.

A avut două fiice: cea mai mare, mama Moasca, după cum o strigau copiii, măritată la Brăhășești după Constantin Puțanu. Lu-mea din Brăhășești îi zicea „Napolion“. Era om înalt, urît, bogat și de-o sgârcenie rară.

Din activitatea dramatică a soc. „C. Porumbescu“

NĂPASTA ACT. II

(Șt. Pavelescu, E. Chirovici și Lucreția Ionescu-Milano)

„Avea în dosul casei vie pe care o muncia cu țiganii arvonii de cu iarnă, aproape cu te-miri-ce. Îi părea rău, dacă o bobită de poamă s'ar fi scuturat de pe strugure, dacă o nucă i-ar fi fost furată de o cioară“... (102).

A doua fiică, Vasâlca, măritându-se cu Costache Pamfile, fu mama folcloristului nostru. Numele părinților săi ni-i spus indirect și'n opera lui T. P. *Industria casnică* (1910, 197—198): „Priscornicul este de piatră, săpată de gospodar; are forma unei piramide trunchiate, sprijinit pe o prizmă lată și înaltă de jumătate de deget. Pe cei patru pereți sunt săpate inițialele numelui bărbatului și femeii,

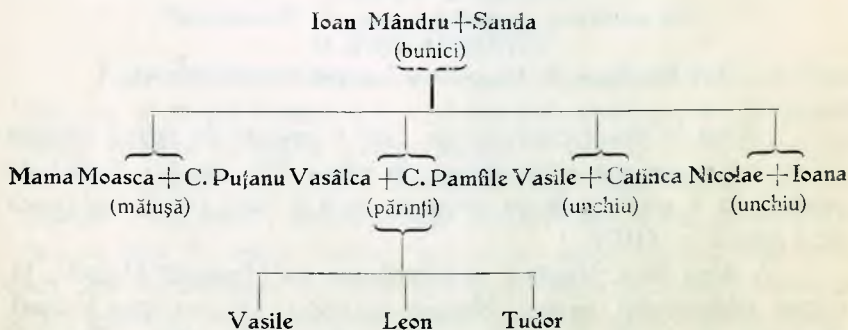
cu anul și ziua facerii. Pe al familiei mele se cetește **K**(asâlca) **II**(amfile); **K**(ostache) **II**(amfile)“.

În Țepu mai erau doi frați de ai mamei lui. Unul Vasilache: „Om înalt, spânatec și bun la inimă“. Soția sa Catinka era din Tecucel, „scundă, neagră și urită“. „Muncia fără pricepere și fără spor“ *Amințirile mele* (103). Băieții lui se țineau mândri și nu umblau cu ceilalți. Al doilea unchiu, Neculai, locuia cu bunica. Om vrednic, mândru, iute și pornit, a fost de câteva ori primar, dar a stat și la închisoare, pentru că a lovit pe un medic veterinar. Soția sa, Ioana, era ascunsă la inimă, dar bună cu băieții.

Altădată (în *Cântece de țară* 1913, 5), T. P. vorbește de-o mătușă Paraschiva, care va fi fost o rudă de pe tată, nefiind amințită, când vorbește de rudele după mamă: „Răposata mea mătușă, Paraschiva lui Iancu Mareș din Negriștești, jud. Tecuci, una din cele două fiice ale ei, Maria, măritată în Țepu, cu Neculai al lui Ioniță Rugină și unul din feciorii ei, orbul Mihalache, sunt vestiți prin părțile noastre, pentru aplicarea ce-o aveau și o au în a memora și mai ales în a alcătui din nou cântece“.

Tudor a mai avut doi frați: Leon, pe care-l amintește în *Graiul vremurilor*, după povestea Lencea, *fiul prescurăriței, cel leneș și chiticul*, auzită dela el, și altul Vasile, dela care a auzit mai multe povești. Acestuia din urmă îi închină *Mănunchiu nou de povestiri populare, cu privire la Ștefan cel Mare*, „Osteneală închinată bunului și duosului meu frate, Vasile, mort în anul 1917, apărând cinstea neamului și pământul copiilor: săi“.

Dobândim deci următoarea spiță a neamului T. P.:

Nu știm care dintre frați fu mai vârstnic. Tudor s'a născut la 10 Iunie 1883 în Țepu, jud. Tecuci. Ca dată a nașterii am mai aflat la Apostolul Culea în rev. „Săgetătorul“ An. I 1921 Nr. 5,

ziua de 9 Iunie 1883. Dau precădere zilei de 10 Iunie, ca fiind luată dela obârșie, de cătră Mitropolitul Iacov Bârlădeanul, — informație primită dela părintele Econom D. Furtună din Dorohoi.

Tudor Pamfile e fiu de răzăș. Despre satul de naștere, cât și despre locuitorii lui, ne vorbește în *Industria casnică* (347): „sat locuit de agricultori și podgoreni. Fuduli, că nu trăiesc pe boieresc, ajunși de azi pe mâne, Țăpenii au multe însușiri, care îi deosebesc de satele vecine, fie ca apucături, fie ca datini, fie ca port. Portul care se obișnuiește în general astăzi, nu-i, cred, decât un costum de vechil, de vâfăv boieresc de acum o sută sau două de ani“. Ceeace au moștenit însă cu prisosință, este mândria țațoșă, după cum ne povestește Tudor Pamfile despre unchii lui.

Despre felul cum își petrecea timpul înainte de a umbla la școală, ne lămurește citatul următor din *Dușmani și prieteni ai omului* (1916, 275): „Mi-aduc aminte, — eram copil de 4—5 ani și încurcam lumea la prășit ori la secerat, cu părinții, pe țarină, sub dealul viilor, spre apus de Țăpul meu, de unde se vedeau ca într'un fund de albie luncile Bârladului și ale Berheciului...“

Primele două clase primare le-a făcut la Țăpu, iar a III-a și a IV-a la Tecuci. Ce l-a determinat să urmeze ultimele clase la Tecuci vom vedea din următoarea mărturie (*Agricultura la Români*, 1913 pag. V—VI): „Mi-aduc aminte foarte bine că'n primăvara anului 1893 mi se urise cu totul școala, deoarece răsăriseră brândușele pe dealurile Țepului, iar mai târziu începuseră a se coace cireșele și merele timpurii, pe deal, la vie. Aveam o arie în sat, cam departe de casă; în arie aveam o poiată, în poiată niște iesle și sub paiele din iesle îmi puneam dimineața și de-amiază geanta cu cărțile și plecam, firește cu alții, unde nimeni nu ne întreba, — la vârsta de 10 ani a unor neciopliți și proști copii de țară, — de ce *România e un regat?*.,., dar fericirea acelei dulci primăveri am plătit-o scump. Mama — mi-aduc foarte bine aminte, — care-și pusese toată nădejdea într'un viitor al meu, întemeiat pe truda învățaturii de carte, s'a plioroforsit pela Moșii de vară, numai decât, asupra strașnicei mele traferi de inimă pentru școală: întâi, huciind niște găini străine cari scurmau în ieslele cu paie, sub care stătea geanta mea cu cărțile, a pus mâna pe ea și a adus-o acasă; al doilea, până seara a și dat o *raiță* pe la lelița *prăfisoara*, nevasta *domnului*, ca să-și vadă, prin mijlocirea ei visul cu ochii; și al treilea, a doua zi, când mai era încă mult până la ziuă, m'a *smâncit* din somn, mi-a pus o sapă grea pe

umăr și m'a pornit la prășit. Am jucat și eu ca ursul, o vară în-treagă... Deci în acea vară am prășit, am secerat, am ajutat la coasă și la strâns de pe câmp; iar pentru toamnă, m'am cerut cu școala la târg, la Tecuci. De aici încolo, șase ani, adecă șase veri după închiderea școalelor le petreceam pe câmp, la muncă, de-avalma cu toți ai mei, spre cea mai mare bucurie a... mamei, care prin acest simplu metod pedagogic mă făcea să aștept deschiderea școlai pe toamnă, mai cu nerăbdare, decât o învoire cu straie de Paști".

În 1895 termină școala primară și intră în gimnaziul din Tecuci, unde urmează patru clase până'n 1899. În toamna aceluiași an intră ca bursier prin concurs în școala fiilor de militari din Iași, pe care o isprăvește la 1904. Trece apoi la școala militară de infanterie și cavalerie din București. Ce l-a făcut să se înscrie în această școală, nu se știe. Dar adevărul se pare că-l ghicește Apostol Culea când, în artic. *Sufletul și opera lui Tudor Pamfile* (rev. „Ramuri“ An. XXII 1928, 251) zice: „Pornit din Țepu dintr'o nelămurită năzuință spre carte, a nemerit, ca acei fluturi nocturni... spre cea dintâi fereastră luminată. Pe copilul dela țară îl va (= vor) fi impresionat uniformele ofițerești ale Tecuciului. Într'o zi s'o hotărît să se facă și el ofițer, fără să-și dea seama că e împotriva firii și vocației sale“. Și apoi (ibidem 251—252) consecințele acestei pășiri alături de fireasca-i vocație: „În școala militară, viitorul ofițer din Țepu se ținea rebel într'o stare de izolare pe care și-o umplea cu cetitul și scrisul, — cu totul altceva decât despre cariera aleasă. Aceasta făcu pe comandantul lor, căpitanul Sturza..., să-i dea o notă de cădere la examen pentru a-l hotărî să-și schimbe drumul apucat.... Dar ambițiosul fecior de răzăș, ... nu se lasă acoperit de rușinea căderii. Trecu alt examen, întâiul, — și ajunse apoi ofițerul de cavalerie“. De felul cum se purta în această școală, avem informații dela locot. colonel Titu Mayer în „Tudor Pamfile“, An. III 1925, 51—52: „El care trebuia să fie printre primii, dacă nu primul în clasa lui, repeta anul, victimă a maniei lui de colecționator... Temperament flegmatic, tăcut, resemnat în durerea lui, caracter de bronz, demn față de superiori și afabil, deși foarte serios față de egali și inferiori, Tudor Pamfile mi-a atras dela început atenția... îl vedeam mereu studiind și mai ales scriind... Numeroase caiete, fișuici, însemnări, toate scrise de mâna lui, cu un scris mărunț, aproape feminin... pregătia unul din caietele de folclor, pe care le trimitea... Academiei... apreciasem

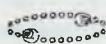
în tăcere munca lui pe care o ferea de alți cumerazi în ochii cărora cefia ironia pentru meliculoasa-i ocupațiune”.

Cam tot atunci l-a cunoscut și Ioan Bianu: „înalt și subțirel, cu ochii mici și răzători. Se prezintă... îmi spune că este din Țepu că l-a trimis căpitanul Instructor al școlii... să... întrebe dacă cu legerile lui pot să fie de folos și dacă le face bine. Era o descoperire interesantă... Tânărul Pamfile avea vorba liniștită și modestă aproape umezită, dar vorbea cu atâta căldură și entuziasm despre frumusețile poetice ale vieții sătenilor lui din Țepu, încât se vedea bine că ele îi stăpâneau sufletul” (rev. „Tudor Pamfile” An. VI 1928, 35—36).

Și iată cum ni-l înfățișează și Mihail Sadoveanu înfățișându-se parțial, și pe sineși...: „avea în ochi melancolia peisagiului moldovenesc, în urechi murmurul zăvoaielor Siretului... Se ridicase iubind pământul și limba strămoșilor. Când se întorcea dela școli, intra în șezătorile flăcăilor și fetelor cu care copilarise, nu uita ogoarele și dumbrăvile... Plin de ele intra iar între zidurile severe ale școlii militare... Se supunea destinului și-și urma școala din care trebuia să iasă ofițer de cavalerie... Ei bine, Tudor Pamfile a fost ofițer de cavalerie, însă a rămas răzeș din cap până'n picioare... cu vorba așezată și domoală, cu umorul ascuțit și discret specific neamului, cu dragoste pentru gospodărie, pentru o așezare a lui, cu cerdac larg și umbră de copaci, a rămas întreg și ireductibil urmașul bătrânilor cu ochiul dâr...” („Viața românească” An. XIII 1921 vol. 48, 249—250).

(Va urma)

Valeria Doroftei-Mandiuc

Din activitatea
dramatică a
Soc. „C.
Porumbescu”

CUIUL LUI
PEPELEA
Scena I:
Elsa Neher
și
Șt. Pavelescu

Das schöne Nachbarskind

de G. Coşbuc

Süße Beeren sich zu holen,
Geht des Nachbars Tochter aus,
Und ich sitz' vor unserm Haus.
Wie ein Schlänglein, ganz verstohlen,
Schleicht sie sich heran im Nu,
Hält mir fest die Augen zu,
Flüstert mir ins Ohr ein Wort,
Lacht dann schelmisch und eilt fort.

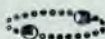
Und die runde Brust, die junge,
Die bei diesem schnellen Trab
Hüpft lebendig auf und ab,
Zwingt die Hand zu leichtem Schwunge.
Doch das Mädchen hemmt den Lauf.
„Nein, ich komm' nicht!“ ruft sie drauf —
„Du bist schlimm, ich kenne dich,
Komme ich, so küßt du mich!“

Im Versprechen ein Verschwender,
Lock' ich sie zu mir herbei
Und versprech' ihr allerlei.
„Willst den Kopf du zum Kalender
Heut mir machen? Laß das sein!“
„Geh'!“, sag ich, „ich schick' mich drein!“
Wende ihr den Rücken zu
Und sitz' da in guter Ruh!

Und da fühle ich beklommen,
Wie mir jemand sanft und leicht
Aus der Stirn' die Haare streicht.
„Was? Du bist zurückgekommen?“
Ruf' ich mit verhaltner Lust;
Doch sie fällt mir an die Brust,
Lächelt und entschuldigt sich:
„Du bist doch nicht böse auf mich!“

Două-Mai, 2 August 1939

Trad. de Artur Bosch

Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș

Operă postumă

I.

Continuăm publicarea ineditelor lui Petre Ispirescu descoperite de noi Cernăuțenii¹⁾ la Dorohoi și rămase atât de necunoscute istoriei literare bucureștene²⁾.

Publicăm de data aceasta caietul I din manuscrisul *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș*, urmând ca apoi să dăm în vileag și caietele IV, V și VI.

Prezentarea redacțională și tehnică e aceeași de până acum. Urmează textul lui Ispirescu.

Leca Morariu

II.

Mircea-Vodă cel bătrân, în domnia sa cea lungă înzestrase țara cu multe așezăminte bune. După moartea sa, rudele lui, până la al nouălea neam, toate voiau să pună mâna pe cârma țării. Până și copii săi din flori alergau după domnie. Ca să ajungă a-și împlini pofta inimii lor, se mâncau între dâșii ca câinii, uneltiau fel de fel de zăzanii, de viclenii și de fărădelegi. Și de unde până aci poporul alegea pe Domn și domnia era pe viață, ajunsese biata domnie să se dea în târbăceală când de Unguri, când de Turci, când unii năzuiau la aceștia, iar alții la ceilalți.

Aceste uneltiri ale poftitorilor de domnie aduseseră împărechieri între noroadе. Boierii cei năimiți, folosindu-se de împrejurări, trăgeau toată spuza pe turta lor, îndemnând pe Domnii cei mai slabi de îngeri să arunce fel de fel de asuprele pe biata țară.

Poporul dela țară, sărăcit de lăcomia apucătorilor, sta cu mâinile încrucișate și se uita la cei ce se certau pe domnie, cum își scoateau ochii și se surghiuniau unii pe alții. El aștepta dreptatea și nu știa de unde avea să-i vie. Târgoveții pândiau cu botul pe labe prilejul când să le vie bine, la vr'o schimbare de domnie, să ia câte

¹⁾ Cf. fascicola 16 din colecția *Seminarul român...*: P. Ispirescu, *Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș*, Cernăuți 1937.

²⁾ D. p.: d-lui Paul I. Papadopol (cf. artic. nostru *Ispirescu inedit* în „Făț-frumos” 1937, 220 și, recent, același în *Cunoștințe folositoare*, broș. O pildă vie: Petre Ispirescu) sau d-lui Gh. Cardaș, *Istoria literaturii românești* 1938, 304—305). Nu mai vorbim de breviarul (bun pentru inițierea ne-Românilor) B. Munteano, *Parorama de la littérature roumaine contemporaine*, 1938, 68.

două și trei prețuri pe marfa ce va¹⁾ vinde la Curte ori la părținitorii noului Domn, ca apoi și ei să fie supuși la dăjdii grele. Birurile²⁾ și alte angarale ce plăția biata opincă numai era³⁾: Dijma⁴⁾ oilor, a rămătorilor, a albinelor, găletăritul, vinăriciul, dijmăritul, costul fânului, dijmă⁵⁾, lemne, adusul fânului, podvoade și altele⁶⁾.

Vlad=Vodă, poreclit *Dracula*, unul din fiii bunului Mircea, după ce urcă treptele tronului, puse umărul, bărbătește spre a îndrepta oarecum lucrurile și a da țării vârtosia străbună.

Dară subț următoarele domnii relele se adăogiră, și poporul căzu într'o toropeală sor cu moartea. Pe acelea vremi era lucru mare când știa cineva să slovenească ori să îndruge două=trei buchi. Starea de propășire a țării de pe acele vremi bătrâne se poate judeca cu lesnire, știindu-se că toate tocmelele țării, ale domniei și ale tuturilor poporenilor se săvârșiau printr'un aldămaș de unul sau două pahare de vin. De acolo a rămas acest obicei și până în ziua de astăzi prin satele și târgurile noastre. Și chiar mai târziu, svaturile cele mai de taină, unii din Domni le țineau în celarele unde se păstrau vinurile⁷⁾.

Preoțimea de mir, biet, apăsată ca și poporenii, era singură care propoveduia Evangelia Domnului și era făcătoare de pace între frați, potrivit cuvântului Mântuitorului. Ea suferia cu poporul, suspina cu dânsul după dreptate, — căci tagma preoților de mir era supusă mai la aceleași biruri ca și tagma breslașilor, — și se întăria în credință unii pe alții, citind și procitind psalmii lui David și povestind viețile sfinților. Atâta știau ei pe atunci, atâta făceau; căci în acestea se mărgineau⁸⁾ toată știința lor.

Călugării greci cutrierau țara, și, cu șosele cu momele, cu graiuri⁹⁾ din scriptură, iară în inimă cu duhul iubirii de argint, amăgiau

¹⁾ Îndreaptă: ce vor vinde.

²⁾ Fraza „Birurile — era” adăogată ulterior, în loc de fraza ștearsă: Pe la 1437 țara plăția următoarele biruri“.

³⁾ Pers. a 3-a plur. a imperfectului arhaic.

⁴⁾ Dintru'ntăi Ispirescu scrisese: „Vama oilor“.

⁵⁾ Cuvântul *dijmă* șters apoi.

⁶⁾ Col. de doc. Gr. G. Tocilescu, în Foaia „Românismul“, T. I, pag. 294—95—Notă chiar a lui Ispirescu!

⁷⁾ *Magaz. ist.* I, IV, pag. 244. — Notă a lui: Ispirescu. — *Tomul IV* din *Magazinul* lui Laurian și Bălcescu citat aici, e din 1847; iarăși un criteriu pentru datarea manuscrisului *Viața și faptele lui Vlad=Vodă Țepeș!*

⁸⁾ Îndreaptă: se mărginia.

⁹⁾ Cuvântul *graiuri* e îndoelnic, fiind, se pare, rău copiat după manuscrisul lui Ispirescu.

pe cei lesne crezători. Ei se târau din loc în loc, furișându-se ca șerpii pe lângă cei avuți și le storceau bani, ori vânzându-le oase păcătoase ori picioare de măgar, sau, mijlocindu-le, cerșiau ca să se ajute locurile sante cari, ziceau ei, au căzut în puterea Turcului. Sub vâlul unei cucernicii și al unei smerenii prefăcute, duhovnicia¹⁾ și pe siriman²⁾ și pe văduvă, și le scotea până și bucățica din gură pentru iertarea păcatelor lor. Cu astfel de uneltiri mișelești, și altele pe care ar fi lung a le mai înșira, acești creștini mincinoși, lupi îmbrăcați în piele de oaie³⁾, își agonisiră de pe la unii câte o sfoară de moșie, de pe la alții câte o bucată de pământ, și de pe la mai mulți câte o căscioară, vii, livezi, păduri pentru mântuirea sufletelor lor, și spre adăpostirea adevăraților creștini asupra cărora ridicase goană păgânii...

Acestea erau numai vorbe. Dară în cele de pe urmă se cunoscu că acești precupeți de cele sante își făcuseră niște stări foarte mari. În pungile lor se vărsau sudoarea nemernicilor și a sirimanilor, precum se varsă râurile în mare. După ce avură cuprinsuri nemărginite, începură a scornoci⁴⁾ fel de fel de hainlăcuri, în numele lui Christos. Acestea le mai înmulți⁵⁾ o toană veniturile. Boierii cei năimiți se luară după dânșii și unde miști începură a turna ca ploaia dăjdiile pe spinarea bietului țaran. Amândouă aceste tagme împinseră pe domnii cei mai moi de suflet⁶⁾ a da chrisoave unul mai apăsătoare⁷⁾ decât altul, și tot în folosul lor, până ce aduseră țara în sapă de lemn.

Și de-ar fi făcut încăi ceva și pentru biata țară cu atâtea avuții adunate dela dânsa, cale-vale; dară ei nici că se gândiră la aceia ce i-au priimit⁸⁾ cu dragă inimă și cu brațe deschise, ba încă îi pomenosia pe toate potecile; iară veniturile atâtor namesții⁹⁾ trecea Dunărea și se încuibau în buzunările unor mișei ca și dânșii. Deaceea și poporul îi porocli¹⁰⁾ zicându-le Draci negri și lupi în piele de oaie.

1) Pers. a 3-a plur. a imperfectului.

2) Arhaism: = sărman.

3) Fraza „lupi — oaie” adăogată ulterior pe margine.

4) Scornocesc = scornesc, născocesc — verb și de altfel uzitat la Ispirescu.

5) Recte: *inmulțiră*.

6) Ca să nu repete locuția de mai sus (și grija aceasta de a nu se repeta e foarte onorabilă pentru stilistul Ispirescu) Ispirescu, variază fraza „mai slabi de înșeri”, cum scrisese întâi, cu: *mai moi de suflet*.

7) Îndreaptă: „Unul mai apăsător decât...”

8) Priimit cu doi *i* în prima silabă, deci forma arhaică.

9) Arhaism: = acaret; heiuri.

10) Deci, alături de *porocli*, varianta (atestată și la alții): *porocli*.

Ungurii venetici, prin dreptul de cuscrenie, puseră mâna pe cârma Ardealului, Banatului și altor ținuturi, tot ale Românilor și locuite de ei. Văzându-se puțini la număr, acești venetici făcură legături cu Săcuii, neam d'al lor, rămas în Ardeal mai din vechime, și cu Sașii veniți în Ardeal la 1143, ca să concenească ¹⁾ pe Români și să-i stârpească.

Această legătură între dânșii se făcu la 1437 și se mai întări o țoană la 1438. Și de unde Românii erau stăpâni pe locurile lor, ajunseră iobagi (robi) adecă slugă la dârloagă. Aceasta se făcu, când de voie, când de nevoie; când cu momeli, și când prin silă, căci sila nu cunoaște lege. Abia, abia, după multe răskoale, dobândiră voie de a se putea strămuta dela un sat la altul.

Nu era destul Românilor ardeleni asupra nemeșii ungurești, o altă asupra căzu asupra capului lor. Papii catolici le lua dijmă și din ce bruma le mai rămânea din hrăpirea nemeșilor. Ba încă voia cu dinadinsul să-i și papistășească.

Pe vremea aceea Papii aveau mare putere asupra Apusului și cătau cum să-și dobândească și Răsăritul. Toți împărații și craii ascultau de cuvântul Papei. El avea pe la curțile tuturilor împăraților popi d'ai lui duhovnici. Aceștia îi destăinuiau tot ce auziau de pe la craii și împărații, fiii lor de ispovedanie ²⁾. În slujbele mirenești cele mai însemnate ale împăraților, se aflau archierei și episcopi d'ai Papei. Și fiindcă Papa mijlocia de-a intra în asemenea slujbe, ei îi trimeteau cărți, prin care îi spuneau toate tainele împărăției pe unde slujiau. În scurt, Papa ajunsese să știe cele mai mici ascunsuri ale inimii împăraților și ale țărilor lor. Și când poftia câte ceva de pe la dânșii, pe unii îi amenința, pe alții îi lăuda și îi îndemna să facă voia lui, iară altora le trimetea ajutoari în bani. Cum am zice, Papa și călugării lui papistași, mai mult se îngrijau de cele lumești ³⁾ decât de cele bisericesti. Colecă umbla cu șotia, dincoace cu simonia și prin alte părți cu afurisiunile și blestemele cele spăimântătoare; numai voia lui să se facă.

Iancu Corvin ⁴⁾, un Român papistășit, și fiul său Mateiaș, prin vredniciile și vitejiile lor împotriva Turcilor cari amenințau Ungaria, ajunseră să se urce pe scaunul crăiei ungurești.

¹⁾ = stânjenesc, asupresc, izărăsc, nimicesc. — Cf. de altfel Leca Morariu, *Morfologia verbului predicativ român* I 1924, 87—90.

²⁾ Forma arhaică: ispovedanie.

³⁾ Ispirescu scrisese dintru'ntâi: „de lucrurile mirenești“.

⁴⁾ Ispirescu scrisese dintru'ntâi: „Iancu Huniadi“.

Spun că acești crai, deși lepădați de lege, avură oarecare grijă de Românii ardeleni. Ei nu știau altfel cum să facă decât a înne-meși ¹⁾ mulți Români. Aceștia făcură Românilor mai mult rău decât bine. Ei asupriră și mai și pe frații lor, și apoi se făcură Unguri, ca să scape de ponosul că s'ar trage din țărani. Și ca să fie și mai Unguri, ei se și papistășiră.

Craiul Mateiaș, se zicea că pentru aceea voia să aducă la coroana ungurească și pe Românii din Țara-Românească și pe cei din Moldova, ca să fie toată Românimea laolaltă și atunci să întemeieze o craie românească. Nu se știe însă întrucât pot fi aceste adevărate. Tot ce se știe lămurit e că Ungurii se amestecau în trebile țărilor și vâra ²⁾ zăzaniei, când prin Papii ce trimeteau ca să papistășească pe Români și pe Moldoveni, când prin oaste, ajutând pe unii Domni a se urca în scaunul Țării. Dară Românii nu voră nici în ruptul capului să se lase de legea lor cea adevărată, carea ³⁾, ca o maică bună, îmbrățișa pe toți deopotrivă și da harul său tuturilor credincioșilor fără părtinire.

Ungurii sunt semeți și lăudăroși, nevoie mare. De câte ori Românii făceau vr'o izbândă asupra Turcilor, cari, ca să cuprinză Ardealul și Ungaria, se cercau să pătrundă țările românești, de atâtea ori Ungurii umpleau Apusul cu laudele lor, că ei au făcut izbânda. Voiau adecă să ascundă dela ochii lumii puținătatea lor. Papa încuraja această limbuție a Ungurilor, cu gând că prin ei va izbuti să aducă la eresurile sale și pe toți Românii. Aceștia însă, blânzi cum i-a lăsat pe ei Dumnezeu, și smeriți (modești), tăceau și făceau. Nu ascultau la bârfelile lor, dară urau din fundul inimii vicleria și trufia Ungurilor. Ce să zici? Așa este croită lumea asta dela făptuirea sa și așa va rămânea! Cel ce este bun de gură, asupritor și, neluător în-seamă, dă drepturile altuia, este bine văzut și pus în capul bucatelor, cum se zice, iară cel smerit, deși ascuțit la minte, însă cu crucea în sân, totdeauna este dat mai după ușă și puțin socotit. Adecă cum se spune ⁴⁾ zicătoarea: Obraznicul mănâncă praznicul!

Turcii, prin cuceririle lor, ajunsese ră a fi spaima lumii. După ce multe lumi sălbatece din fundul Răsăritului îmbrățișară credința mahometană, veniau acum să-și întinză cuceririle și'n Apus, prin foc

1) Remarcabilă *spotanee* (= creație spontană) utilizată de Ispirescu.

2) Pers. a 3-a plur. a imperfectului.

3) Forma arhaică a pronumelui relativ.

4) Ispirescu scrisese dintru'ntăi: „cum este zicătoarea”.

și sabie. Ținta lor era să facă prin silă pe toată lumea¹⁾ să primească credința lor cea deșertă. Silințele împăraților creștini de-a oprit drumul acestor sălbateci fură nimicite. Numărul Turcilor creștea și se crezu într'un rând că tot Răsăritul se deșertase de locuitori și năpădisese asupra Apusului, spre a-l năbuși.

Acești sălbatici nu mai cunoșteau hotar. Nelegiuirile nu mai aveau nici un frâu. Ei nu știau ce va să zică cuvântul adevărului prin care să întoarcă pre oameni la credința lor. Ei știau să facă prin spaimă, prin silă și prin sabie și foc, ceea ce creștinătatea încerca a face prin blândețe, pace, dragoste, milostenie și curăție. Ce să zici? Erau în luptă Coranul cu Evangelia.

Luțea cu care înaintau acești vrăjmași inversunați ai lui Christos și ai omenirii, zăpăcise pe toți. După ce îngenunchiasse toate neamurile din jurul nostru, le cășunase²⁾ pe țărișoarele noastre, Țara Românească și Moldova. Și aci își și rupse gâtul, cum se zice, Osmanul. Piepturile Românilor stătură împotriva curgerii groaznice a acestui râu de fiare sălbatice ca un zid de cremene, de care se sdrobi puterea cea nemăsurat de mare a Turcilor. Și munții pe carii³⁾ îi apărură Românilor, rămaseră feciorelnici de spurcatele pasuri ale celtelor necredincioșilor. Apusul fu izbăvit. Bieții Români se împuținară, însă rămaseră neîngenunchiați.

Restriștea ce avu Țara Românească o avu și Moldova. Pare-că era un făcut! Orice păcate cădeau pe vre-una din aceste țări surori, cealaltă nu putea fi scăpată de ele. Când se scornocia vre-un rău într'o țară, trebuia să se aștepte a năpădi acel rău și pe țara suroră. Cu un cuvânt, ele împărtășiră și bunele și relele sale deopotrivă. Toată deosebirea fu că scaunul domnesc în Moldova era moștenitor⁴⁾, pe când în scaunul Țării Românești, Domnii se urcau prin alegere. Răul cel mai mare fu că unii din Domnii acestor țări, poftiau a cotropi pământurile celuilalt⁵⁾ și pornia oaste asupra țării. Vărsările de sânge frățesc, multă pagubă și stricăciune mai făcură acestor țărișoare. De-ar fi stat Românii și Moldovenii coastă lângă

¹⁾ Ispirescu scrisese dintru'ntâi: „a face ca credința lor“ dar (iarăși exigență stilistică!), pentru evitarea verbului *face*, își emendează fraza.

²⁾ Cuvintele *le cășunase*, poate, fals copiate din manuscrisul Ispirescului.

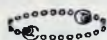
³⁾ Iarăși arhaica formă *carii*.

⁴⁾ Deci *moștenitor* = „ereditar“.

⁵⁾ Ispirescu ezită în redactarea frazei, corectând (nedefinitiv): *celalt*.

coastă și s'ar fi bătut cu vrăjmașii ce-i înconjurau, o ! atunci de mult s'ar fi schimbat lucrurile și Românii ar fi fost departe. Pronia ce-rească le-a ¹⁾ scăpat de pieire ²⁾).

Petre Ispirescu

Răspuns d-lui Al. Vitencu

D-l prof. Alexandru Vitencu, publică în „Făt-Frumos” 1939 pag. 66—70, o recenzie asupra volumului IV din ale mele *Documente bucovinene*. D-sa susținând inexactități, menite să inducă publicul în eroare, îi răspund.

Susține d-sa că'n cele 4 volume de *Documente bucovinene* am publicat numai 575 documente. Nu înțeleg rostul acestei statistici. Dar dacă s'a făcut, ea trebuie să fie corectă. Am publicat în aceste 4 volume un număr mult mai mare de documente. Iată cum ! Am adoptat sistemul de a nu publica documente izolate, ci, acolo unde se poate, să încadrez faptele, anexând alte documente explicative, anterioare și posterioare, sub formă de regeste. Astfel doriaș să relievez mai bine importanța documentului publicat și să-l informez pe cititor cât se poate de complet. Dau un exemplu. În vol. IV am publicat 162 documente, cărora le-am adăugat sub formă de regeste 320 documente. Rezultă așadar, că acest volum cuprinde 482 documente, parte publicate în întregime, parte reproduse sub formă de regeste. Dacă aplicăm proporția aceasta și la celelalte volume, ajungem la un mai mare număr de documente decât cel constatat de d. Vitencu.

Sunt învinuit că nu i-am amintit pe autorii care au publicat documente bucovinene înaintea mea. Inexact ! În vol. I am publicat bibliografia ! Aici au fost citate și două cărți ale d-lui Vitencu ! Afară de aceasta, comunic la sfârșitul fiecărui document izvorul, de care m'am servit, fie arhivă, fie carte. Învinuirea ce mi se aduce e deci nedreaptă ! Că alții au publicat documente bucovinene „de trei ori pe atâtea”, cât cuprinde primul meu volum de documente, e o obiectiune care mă lasă rece. Nu fac statistică, nici nu cântăresc valoarea colecțiilor de documente după numărul documentelor publicate în ele. Dacă d. Vitencu procedează astfel, îl privește.

¹⁾ Evident de îndreptat : „i-a scăpat...”

²⁾ Și urmează cuprinsul caietului al doilea, publicat în citata fasciculă din 1937.

Adevărat că „Gazeta mazililor și răzeșilor“ a publicat înainte de 1914 o seamă de documente bucovinene. Această gazetă mi-e cunoscută și, unde era nevoie, am utilizat documentele ei. Astfel am reprodus în vol. III pg. 133 și vol. IV 36—37 două documente din această revistă. La fel am utilizat și cele trei broșuri cu documente bucovinene ale d-lui Vitencu. Vezi vol. I 174 și 221; vol. II 138; vol. III 31 și 207; vol. IV 181 și 199.

D. Vitencu susține că n'am utilizat „nici un act“ din colecția de documente câmpulungene ale lui T. V. Ștefanelli. Inexact! În vol. I 105—107 e reprodus documentul din 1589 Mai 20, pentru care m'am servit și de copia publicată de Ștefanelli. În vol. II 54—55 e publicat documentul referitor la mănăstirea Ițcani, din 1597 Septembrie 19, pentru care am recurs la copia publicată de Ștefanelli.

Cu acest prilej menționez, că *documentele* lui Ștefanelli cuprind aproape exclusiv documente câmpulungene. Eu, care am dat în via leag un volum de documente câmpulungene, am ținut să separ documentele câmpulungene, ele fiind de alt gen și meritând atenție deosebită.

Din motive de economie, am publicat o prefață numai la volumul prim. Nu e deci nici o „lacună“, nici un defect al lucrării mele dacă nu public prefețe la fiecare volum.

D=sa îmi mai reproșează că am omis unele documente și astfel colecția mea de documente ar fi incompletă. Răspund că'm dorit să dau în vileag o colecție completă a documentelor bucovinene, numai în sensul ca toate documentele bucovinene importante să fie trecute în colecția mea. Ceea ce nu e important, trebuie lăsat pe din afară. Documentele lipsite de importanță nu sunt decât balast, material inutil.

Să vedem, de ce categorie sunt documentele pe care, după părerea d-lui Vitencu, trebuia să le reproduc în colecția mea.

Documentul din 3 Aug. 1736 (Alex. Vitencu, *Vechi documente moldovenești*, 1923/24, 20, Nr. XX) e lipsit de importanță. Aici Sandul, fiul lui Grigoraș Țăra, caută două ȝigănci, fugite dela moșia sa. Moșia nu e menționată. Deci document inutil.

În documentul din 16 Aug. 1737 (A. Vitencu, *ibidem* 1923/24, 20, Nr. XXI), Catinca, soția răp. Dumitrașco Buhuș, dă ginerelui ei Gheorghe Arapul un număr de ȝigani și satul Cobălciul din ȝinutul Hotinului. Cât știm, Hotinul nu-i situat în Bucovina. . . .

Documentul din 8 Faur 1740 (A. Vitencu, *ibid.* 1923/24, 21

Nr. XXII), la fel de inutil! E vorba aici despre o ceartă iscată între unii locuitori din Câmpulungul-rusesc pentru împușcarea unei mâni. La ce putea servi acest document?

La fel, chestiunea cu documentul din 14 Febr. 1740 (A. Vitencu, *Doc. mold. din Bucovina* 1929, 9 Nr. II). Aici Domnul țării întărește lui Ion Momitco (*Momisco* e greșit!) o parte nedefinită din satul Răstoace. Satul Răstoace e pe larg tratat în vol. IV, 176—182. Iar la pag. 182 trimit pe celilor tocmai la documentul din 14 Febr. 1740! D-l Vitencu nici nu știe că i-am citat documentul!

D-l V. îmi mai pune în cârcă două omiteri. D=Sa făcea bine să nu le menționeze! M'ar fi scutit să-i dovedesc că nu cunoaște lucrarea mea, pe care s'a apucat s'o recenzeze! Astfel D=Sa susține c'am omis să reproduc documentul din 3 Aprilie 1736 (A. Vitencu, *Documente din Bucovina* 1924/25, 39 Nr. I), în care e vorba de satele Putila, Vijnița și Milie. Învinuirea este gratuită. Documentul acesta e reproduș sub formă de regist, în vol. IV. 177 Nr. I. Tot așa stăm cu omiterea documentului din 3 Martie 1720 (A. Vitencu, *Vechi doc. mold.*, 1923/24, 19 Nr. XIX). Documentul de altfel puțin important, e citat în vol. III 78!

D. V. mă mai învinuiește c'am omis hotarnica Ivancăușilor din 1732. Răspund, că'n colecția mea n'au găsit loc decât foarte puține hotarnice, eu rezervând spațiul pentru documente mai valoroase, ca dani, testamente, vânzări și cumpărări de moșii.

Iată cum se prezintă „esențialele omisiuni de acte publicate” semnalate de d. Vitencu!

D-l V. pare a trăi în ideia, că'n colecția mea trebuie reproduse toate documentele publicate de d=sa. Or, nu-i pot împlini dorința...

Trecem la descifrarea documentelor. Descifrarea prezintă mari dificultăți istoricilor, și toți cari s'au străduit vreodată să descifreze documente, știu cât de ușor poți greși.

În prefața colecției sale de documente tipărită la 1929, d. Vitencu crede că pentru Silion Onciul trebuie citit Simion Onciul. Nu pot fi de părerea d-sale, fiindcă numele lui Silion Onciul se întâlnește des în documentele bucovinene și totdeauna se scrie Silion, iar nu Simion Onciul. E vorba, vezi bine, numai de o părere a d-sale, dar numai părere să fie, n'ai s'o formulezi, dacă nu ești în stare s'o dovedești!

În hotarnica Vijniței din 1731 Martie 12, publicată în colecția mea, vol. IV, 96—97, d. Vitencu susține că a constatat mai multe greșeli comise la descifrare. Acest document se află în Arhivele Statului din Cernăuți în două copii, una românească, alta, traducere nemțească. Le-am comparat, și am constatat greșeli în amândouă. În copia românească se scrie constant diftongul *ea* pentru *ia*. Deci Goean în loc de Goian. Am păstrat această scriere, și observația d-lui Vitencu c'am greșit scriind *Goean* în loc de *Goian*, e nejustificată. Pentru *Dumitrașco Bainschi*, boier cunoscut, d. Vitencu propune *Dumitrașco Boianschi*. Dar „Boianschi“ în loc de *Bainschi* e o greșeală de neiertat! Un boier *Boianschi* n'a existat niciodată în Bucovina, vreme ce vătaful *Dumitrașco Bainschi* este un personaj arhicunoscut! „Poiana Ceremușului“ e inexistentă. În traducerea germană, pe care d. Vitencu trebuia s'o consulte, scrie *Poiana Cereșului*. Această poiană în forma ei slavizată, se cheamă *Cereșenca* sau *Cereșinca*. Dânsa e menționată în hotarnica Vijniței din 1644, publicată în colecția mea, vol. I, 243. În harta specială austriacă, *Cereșenca* e trecută la S-E. de Vijnița. Deci înainte de a cere să se scrie *Poiana Ceremușului* (care nu e cunoscută) d. Vitencu ar fi trebuit să facă unele investigații. D=sa nu le-a făcut, ci învinuiește pe nedrept!

La fel greșește d-l Vitencu, când cere să se scrie: „Au mers acei oameni *tofi* înainte hotarnicilor“ în loc de: „Au mers acci oameni tot înainte hotarnicilor“. Oamenii angajați au arătat hotarnicilor hotarul Vijniței, și astfel au mers tot înaintea hotarnicilor. De altfel, fraza se și repetă în document.

D-l Vitencu propune să se scrie, la semnătură, fraza: „S'au scris prin Costriș“, în loc de: „Diacul Tănăsie am scris“ cum am publicat eu. Resping propunerea d-sale. Documentul în chestiune e păstrat, după cum am amintit, în două copii. În cea germană scrie: „Der Schreiber Tanasie hat es geschrieben“, iar în cea românească zice: „S'au scris prin Costriș“. Am găsit că prima frază e cea corectă, fiindcă în chipul acesta obișnuiau diacii să semneze. S'a scris „prin“ Costriș constituie un germanism, care datează din timpurile austriace. Deci diacul Tănăsie a scris documentul, iar funcționarul austriac Costriș l-a copiat, trecându-l într-una din cărțile Tribunalului dela Cernăuți. Deci e corect, când îl citez pe Tănăsie drept diacul care a scris documentul.

În documentul din 1725 August 29 (vol. IV, 55—56), s'a

strecurat o greșală. Am scris „Să fie volnic a le opri și a le stăpâni de veci din tot locul“. Controlând am constatat că fraza e scrisă astfel : „A le opri și a le stăpâni și a lua de a zece din tot locul“. D-l Vitencu propune fraza : „A le stăpâni și a lua de veci“, ceea ce-i greșit.

Tot în acest document scrie : „Tot venitul dela cine cu ce hrană spre îi hrăni“. Văzând această greșală, am schimbat fraza astfel : „Tot venitul dela cine cu ce hrană s'ar hrăni“. D-l Vitencu propune fraza : „Tot venitul dela cine cu ce hrană spre a să hrăni“. N'are nici un înțeles.

Tot aici se găsește un cuvânt indescifrabil, pe care l-am cetit „bolnavi“. Am alcătuit fraza astfel : „Să fie volnic a-ș lua dejma și dela nește bolnavi ce lucrează“. Greșala e, cred, evidentă și i-aș fi foarte îndatorit d-lui Vitencu dacă mi-ar comunica textul corect. Întrucât n'o face, nu e'n drept să mă judece.

Și acum ajungem la ultimul document menționat de d-l Vitencu. E vorba de documentul din 1720 Nov. 15, publicat în colecția mea, vol. IV 8. Copia documentului pe care am utilizat-o, se găsește în Arhivele Statului, Cernăuți, documentele flondorești Nr. 206. Aici scrie astfel : „Și acel Sandul și Ion viind la mine să cumpăr ace parte ; eu li-am spus că nu incap, dacă vre să cumpere Sandul Său fiind nepot de frate Onciului“. Cuprinsul e clar. D-l Vitencu găsește că fraza e greșit redată, propunând următorul text : „Și acel Sandul și Ion vinise la mine să cumpăr acee parte ; eu li-am spus că nu, încai dacă vre să cumpere Sandul Său fiind nepot de frate Onciului“. Așadar : „Eu li-am spus că nu, încai dacă vre“ ? Ce înseamnă a- ceasta ? E un nonsens. Am scris apoi la semnături : „Sandul Pelin biv căpitan“. D-l Vitencu, găsind că-i greșală, cere să se scrie : „Sandul Păunel biv căpitan“. D-Sa găsește greșită și datarea. După părerea D-Sale, documentul e din 1765, și nu din 1720, cum a fost datat de mine. D-sa susține c'a verificat textul după copia dela Arhivele Statului, Cernăuți.

Dacă susținerile d-lui Vitencu ar fi adevărate, atunci de fapt aș fi comis o mare greșală și valoarea colecțiilor mele ar fi mult scăzută. Declar, că întreg textul împreună cu datarea date de mine sunt absolut corecte. Resping observațiile d-lui Vitencu, ele fiind neînte-meiate. Pentru a arăta, în ce fel a descifrat și a datat d. Vitencu, prezint copia fotografică a documentului.

Doresc, publicând clișeul, să demonstrez, în ce chip ușuratec a

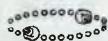
William Thompson, Secretary of the
 Anti-Slavery Society, London, England.
 Dear Sir,
 I have the honor to acknowledge the
 receipt of your letter of the 14th inst.
 in relation to the proposed meeting
 of the friends of the cause in
 London, on the 1st of next month.
 I am very glad to hear that
 you are so anxious to promote
 the cause of the oppressed.
 I have no objection to your
 holding the meeting at the
 same time and place as
 the meeting of the friends of
 the cause of the oppressed.
 I am, Sir, very respectfully,
 Yours,
 Wm. Thompson.

procedat d. Vitencu, când a descifrat documentul. D=sa învinuiește pe alții că descifrează rău, în timp ce d=sa nu știe descifra nici cele mai simple fraze. Textul și datarea documentului date de mine, sunt absolut corecte.

Restul obiecțiilor d=lui Vitencu se referă la chestiuni de amănunt, la scăpări din vedere de minimă importanță. Le și trec cu vederea.

Termin. Să=mi dea voie d=l Vitencu să=i amintesc, că vremea nu stă pe loc. Sunt primul când e vorba să apreciez munca precursorilor mei, deci și a d=lui Vitencu, și să=i omagiez pentru contribuția adusă întru cunoașterea trecutului Bucovinei. Cu toate că documentele d=lui Vitencu sunt defectuos redactate, d=sa neînsoțindu-le nici de titluri introductive, nici de indice alfabetic, eu oricând sunt gata să=mi exprim sentimentele mele de grațitudine față de d=sa. Căci îmi dau seama că pe lângă atâția neproductivi, un om muncitor, deși nespecialist, trebuie încurajat și apreciat. Dar ceea ce nu se poate admite este, ca d=l Vitencu să=i stânjenească pe toți aceia care în urma lui se străduiesc și muncesc. În loc să vadă în acești oameni harnici, colaboratori sau continuatori, d=sa nu înțelege decât să=i deprecieze, insinuând greșeli și născocind texte imaginare. E o greșală a d=sale și aștept, ca d=sa cetind aceste rânduri ale mele, izvorite numai din gândul de a lămurii, să revină la alte sentimente.

Teodor Balan

Cântec

de H. Heine

*În fermecata lună Mai
Când rai de flori e firea, --
Înflăcărată mi-a 'nflăcăr
În inimă iubirea.*

*În fermecata lună Mai,
Când păsări cântă'n coruri,
Mărturisitu-i-am sfios
Sfelnicele mi doruri,*

Trad. de George Voevidca

După „Glasul Bucovinei“ Nr. II 1919 Nr. 157

Pentru Cazania Mitropolitului Varlaam

Istoria tiparului, în Principatele Române, se poate urmări începând cu primul deceniu al veacului al XVI-lea.

Călugărul sârb Macarie, ucenic al vestiților meșteri tipografi din Veneția, începuse a lucra la Cetinie, capitala fostului stat al Munte-negrului. Turcii însă, ajungând stăpânitorii Peninsulei Balcanice, Macarie își simte buchile în primejdie. Ca altădată Nicodem, dânsul trece Dunărea, oprindu-se'n Țara-Românească unde, găsim un mediu cultural prielnic, nu pierde deloc vremea, ci se așterne pe lucru.

Între 1508—1512, cu ajutorul bănesc al voievozilor Radu cel Mare și Neagoe Basarab, dânsul tipărește 3 cărți în limba slavonă: un Liturghier, un Octoih și un Evangheliar. Locul unde a lucrat Macarie se crede a fi, după Domnul Iorga, Mănăstirea Dealu sau Bistrița.

Dela 1512, nu mai întâlnim nicio tipăritură până la acelea, tot slavone, de care se leagă numele lui Dimitrie Liubavici: un Motivelnic la 1545 și un Praxiu la 1547.

Abia în a doua jumătate a veac. al XVI-lea apar cele dintâi tipărituri *românești*, dacă facem abstracție de „Catehismul luteran“ dela Sibiu din anul 1544. E cunoscuta epocă a diaconului Coresi care, începând la Târgoviște și trecând apoi repede la Brașov, tipărește — între 1557 și 1582 — 9 cărți românești, una slavo-română și 11 slavonești.

După 1582, data tipăririi *Paliei* dela Orăștie de către fiul lui Coresi, diaconul Șerban, și tovarășul acestuia, Marien, — și după anul 1588, când se tipărește un Liturghier slavon de către acelaș Șerban, tiparul dispare pe multă vreme din țările românești. Reapare în epoca de înflorire culturală a lui Matei Basarab și Vasile Lupu: în Muntenia la 1635, iar în Moldova la 1641.

În ambele principate, tipografiile s'au întemeiat cu ajutorul celui vlăstar de Domn moldovean Petru Movilă, ajuns Mitropolit al Kievului și animatorul strălucit al culturii creștine ortodoxe în răsăritul Europei. Ce-a fost Mitropolitul Petru Movilă în Rusia, ne arată istoriograful rus Venelin, când se întreabă: ... „care dintre cei doi bărbați cu numele Petru este reformatorul îndrăzneț al imperiului rusesc și căruia prin urmare i se cuvine titlul istoric de *mare*: Petru I, împăratul Rusiei, sau Petru Movilă?“ (cf. *Ist. Lit. Rom. de Sextil Pușcariu*, ed. II Sibiu, 1930).

Pentru întâiaș dată apare acum în Moldova tiparul. Ambițiosul Vasile Lupu, înflăcărat de sugestiile Mitropolitului Varlaam, îi hotărâște instalarea sub acoperișul Mănăstirii *Trei Erarchi*, ctitoria cea mai luxoasă a lui și a Moldovei.

Cea dintâi carte pusă în lucru, la 1641, în tipografia vestitei ctitorii domnești a fost monumentala *Cazanie* sau *Carte românească de învățătură* . . . a Mitropolitului Varlaam. Peste doi ani este gata și, la 1643, de sub teascurile frumoasei mănăstiri, își face loc în lume *cea dintâi tipăritură* și totodată *cea dintâi carte românească*, tipărită în Moldova.

E mai mult o traducere din rusește a predicilor „Sfântului Calisi“. La alcătuirea ei însă, Mitropolitul Varlaam, cărturar încercat în ale ortodoxiei, a cercetat și alte lucrări, după cum ne spune în *Cuvântu către cetitoriū* : . . . „Adunat-am din toți tâlcovnicii sventei evanghelii dascăli besearicei noastre . . .“

Pe lângă importanța ei istorică (cea dintâi tipăritură românească în Moldova), pe lângă adâncă ei semnificație (se adresează nu numai Moldovenilor, ci tuturor Românilor, după cum aflăm din precuvântarea lui Vasile Vodă, îndreptată către „... toată seminția românească . . . pretufinderea ce se află pravoslavnică în această limbă . . .“) — această carte mai este însemnată și prin frumoasa limbă românească, cu pronunțat caracter moldovenesc, dar limbă vie și curgătoare, neîncorsetată de vreo sintaxă srăină : „... Însă plănsul acestora să va întoarce întru bucurie, că^{va} va sosi binele și cinstea lor, și mărirea cia neîntrecută ; atunci să va arăta Domnul Isus Hristos pe nuări, — nu pre-aceștea nuări ce ploaă și întunecă soarele, ce pre-acei de aur, în toate fealurile de văpseale podobiți, și frumoși, cu oști de îngeri nenumărați, și înaintea lui să vor aduna toate limbile, și-i va giudica cum spune Svânta Evanghelie . . .“ (Citat după Iorga, *Ist. Lit. Rom.*, I, ed. II, Buc., 1925).

* * *

Gânduri cari mi-au venit în minte, răsfoind cu evlavie un exemplar al *Cazaniei* lui Varlaam, proprietatea *Cercului Didactic secundar* din Dorohoi, exemplar despre a cărui existență se pomește întâiași dată astăzi, în *Făt-frumosul* d-lui prof. Leca Morariu. Cartea a intrat în stăpânirea *Cercului Didactic* Dorohoian la 19 Iunie 1930, donată fiind de preotul N. Sudor din Rădăuți-Dorohoi, la stăruința d-lui prof. I. Constantinescu, președintele Cercului. Pă-

rintele N. Sudor o avea dela moșul său, M. Zamfirescu, din satul Rediu, jud. Dorohoi.

Exemplarul acesta se află în stare relativ bună, dar cu legătura slăbită de vreme și de deasă întrebuințare. După curmăturile lăsate de sforile ce prind foile de scoarțe, se constata ușor că este la a doua legătură: în piele, întinsă pe table de lemn de fag.

Mărimea filelor este de $28,5 \times 18,5$ cm.

Din textul numerotat, așa cum îl arată *Bibliografia Românească Veche* a lui I. Bianu și Nerva Hodoș, lipsește numai o singură filă dela sfârșit (pagina 116 din partea III).

Din cele 3 file nenumerate dela început, de care vorbește aceeași *Bibl. Rom. Veche*, lipsesc 2 file, adică acele care cuprind: titlul, 10 stihuri în stema domniei Moldovei, Cuvânt către toată seminția românească și o parte din Cuvânt către celitor.

Fila nenumerotată care s'a păstrat conține sfârșitul din „Cuvânt către celitor“.

La sfârșitul exemplarului nostru se găsesc 4 file nenumerate și nu 3, după cum menționează *Bibl. Rom. Veche*.

Și încă ceva caracteristic: *Bibl. Rom. Veche* scrie: „Pe fila 1 v. (nenumerotată) din foile dela sfârșit se află următorul epilog“ și urmează epilogul în slavonește. În exemplarul nostru, epilogul începe într'adevăr pe fila 1 nenumerotată dela sfârșit, dar *recto* și nu *verso*.

Dedesubtul epilogului urmează tabla de materii: „Capetele ce sânt într'această carte“ și continuă până la sfârșit, umplând adică complet cele 4 file nenumerate.

Însemnările manuscrise încep cu anul 1788, sânt puține și nu prezintă interes deosebit, ceea ce înseamnă că acest exemplar al Cazaniei lui Varlaam n'a încăput, în cursul anilor, pe mâni de cărturari încercați.

Afară de una din 1795, în slavonește, toate însemnările manuscrise sânt în românește, cu slovă cirilică. Le redau pe toate în ordine cronologică și în transcriere cu litere latine:

1. *Fila 327 verso*: „La veleat: 1788: au înțratu în mână lui Ștefan Ușul: iulei 20 și amă cumpăratu pentru pomîneria sufletu lu meu.“

2. *Fila 384 recto*: „Ăceastă carte am cumpărat eu Petru

Radulov(ici) dela Ivaniță Popov(ici) la veleat dela nașterea lui Hristos : 1795, Octombrie : 13 zile.“

3. *Fila 384 verso* : Se repetă aceeași însemnare dela nr. 2, dar în slavonește și cu data de 1795, Noemvrie în 7.

4. *Fila 384 verso* (dedesubtul însemnării în slavonește) : „Să se știe de când am fost dascăl în M. Sfântului Mucenic Gheorghe, eu dascălu Vasile Popovici din satul Ișnovățul, optsprezece ani. Eu dascălul acel Popovici 1870, Octomvrie 11.“

5. *Pe o foaie de caiet, lipită recent, la începutul cărții* : Dăruită de moșul meu Zamfirescu din Reditu, Com. Rădăuți, 28 Mai 1916. N. Gh. Sudor, cl. III, seminarist. (Singura notă cu litere latine.)

În afară de aceste însemnări, mai sânt câteva din 1807 și 1808, fără importanță (nașterea unui copil, note de cumpărături).

Făcând examenul tuturor însemnărilor marginale, arătate mai sus, nu se poate constata, de pildă, de unde a provenit și pe unde a colindat acest exemplar, decât începând cu anul 1870. Adică dela această dată și până la 1916, când preotul N. Sudor l-a căpătat în dar dela moșul său, s'a păstrat în satul Reditu, lângă Rădăuți-Dorohoi, căci Ișnovățul de care vorbește dascălul Popovici nu este decât vechea numire a satului Reditu. Iar dela 1916 și până la 1930, când este donat *Cercului Didactic* Dorohoi, exemplarul nostru s'a păstrat în Rădăuți-Dorohoi. Atât după însemnarea dascălului Popovici cât și după filele slinoase de multa întrebuințare, deducem, c'a servit drept carte de slujbă la biserică.

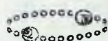
Întrebarea care s'ar mai pune, ar fi : Cum a ajuns această Cazanie prin partea locului ? În momentul când scriu aceste rânduri, Părintele D. Furtună, unul din cei mai iscusiți cercetători de documente, îmi spune că, aproape de Reditu, există satul Cuzlău (Cuzlău) unde ar fi avut răzășie un frate al Mitropolitului Varlaam. Dacă-i așa — și Părintele Furtună va arăta aceasta și'n scris — atunci proveniența acestui exemplar în Reditu ar fi ușor de explicat va fi fost adusă aici de către acel probabil — deocamdată — frate al Mitropolitului, poate numai puțină vreme după ce s'a tipărit.

Aplecându-te asupra filelor acestei impozante opere, de aproape 1000 pagini, boierește tipărită, cu mai multe feluri de slove și cu bogate și minunate podoabe, simți fiorii acelei epoci de înflori-

toare cultură moldovenească și vezi aieva și sufletul plin de mândrie și pohvală al lui Vasile Vodă Lupu, care n'a pregetat să vâre mâna adânc în bănăret, atunci când sta să-l întrecă pe rivalul și contemporanul său muntean.

Vasile Alexandrescu

Dorohoi, Sept. 1939

POPULAR

*Iga badea! Trece râu'
Că-i cunosc murgu' și frâu'!
Bădița cu murgu' sur —
Blăstăma-l-aș, nu mă'ndur...*

*Murgul ca să-i poticnească,
Sângele să-l năpădească,
Nimene nu i-l oprească —
Numa luna și trei stele
Și colțu' năframei mele!...*

Din Boian, jud. Cernăuți

Auzit de Octavia Lupu Morariu

De-ale noastre ¹⁾

Dela același Dumitru Gavrilescu (v. „Făt-frumos” 1937, 134): „Lasă tăt știoalună” = lasă baltă, neisprăvit. — „Dă bustea'n casă” = dă busta, dă chioris; deci variantă pentru *busta*. — „Plin stup; plin ca stupul”. — „Harști i-o lichit o palmă!” — „Tare mai ești buruienos la vorbă!” — „Câte îmbălături, tătă o imblat pin gura lui!” — „Să întri'n pământ de rușine, — nu alta!” — „Nu-ți cată'n obraz (= nu-i respectuos), nici ca cât (nici ca cum)”. — „N'am fost nici eu *lemn de cruce*, da nici așa de cap nu mi-am făcut!” — „L-o rupt de prec²⁾” (= de tot, de istov). — „Loc țancuros” = cu multe țancuri (colțuri, piscuri) de stâncă. — „Nu știe lua cătările” (la pușcă) = nu știe ținti. — „Ūd, parcă amu l-ai fi scos din topilă”. — „Am uitat ca pământul, uita-m'ar să mă uite!” —

Dela Bădica Gheorghe Pavelescu (de 66 ani) din Stupca (jud. Suceava) — comunicate prin d. director Ștefan Pavelescu (Suceava):

¹⁾ Cf. „Făt-frumos” 1939, 58.

²⁾ Dela Bădica Toader Leonte din Arbore (Bucovina) cunosc varianta *di prăci*, iar dela D-na Octavia Lupu-Morariu (p. Comănești, jud. Suceava) și dela Petru Iroaie (p. Mitocul-Adâncatei, jud. Suceava) forma *de prici* (la fel monosilab și cu același înțeles).

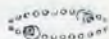
„Prea îi gâduratic“ (bustul lui C. Porumbescu din Parcul Sucevii). — „Am dat (= vândut) bunătaie de cal și-am luat (= cumpărat) ghi-jogul ista, care nu-i pasnic (= spornic la pas) de loc!“ — „Se ține numa de tricozăanii (= pozne, ghidușii)“. — „Mă miram și eu cu ce-am să hrănesc atâta haram (atâta mulțime) de om“. — „Dacă vezi calul cu picioarele'n apă, nu-i mai fluera¹⁾ (să beie)“ = dacă vezi omul la belșug, nu-l mai pofti, nu-l mai îndemna să ieie. — „O ia haramul (= calul) la fugă: copitic, copitic, copitic“. — „Oodată zvâc! sare iepurele de sub hat și ptilihoa, ptilihoa!“ (interjecția ptilihoa fiind se-condată, din încheitura mâinii, cu gestul galopării, copcirii). Deci iarăși două extrem de plasice interjecții — în copitic rezidând radicalul co-piță, iar în ptilihoa simțindu-se: 1) mărunțul pas (picior) iepuresc pti-li (sunetul i exprimând și ceva mic, filigran — cf. Cimilitura p-furnică: „La cap dâc, la dos dâc, la mijloc: fiu, fiu, fiu“ Gorovei, *Cimiliturile Românilor*, 1898, 162) și 2) auzindu-se și tresărirea (hoa) celui surprins de zvâcnitul iepurelui de sub hat și chiotul (hoa) purces pe urma lui... „să te duci duluță“... Cf. analiza clasicului *foflênchi* în „Făt-frumos“ 1936, 171—172. Interjecții așa-dar, cari cu vrednicie se'nșiră pe lângă atâtea altele în graiul minu-natului creator de limbă care este țăranul și dela care mai spicuim d. p.: Pentru schiopătat: Șchiopâlc=șchiopâlc! (D. Furtună în rev. „Ion Creangă“ V 1912, 123); șchiopârc=șchiopârc!; șoflânc=șoflânc! (Leca Morariu, *Dela noi* Ed. V, 1937, 54); șontâc=șontâc!; șontic=șontic!; șovâlc=șovâlc! (Creangă, *Povestea porcului*; — Pentru ro-stogolitul în apă: bâldâbâc! (Ispirescu, *Luceafărul de ziuă și lucea-fărul de noapte*) — deși bâldâbâc-ul ajunge să exprime și altfel de cădere: „... tocmai venia o birjă... Băiatul s'o ferit repede'n lături și odată, bâldâbâc!“ Caragiale, *Cănuță, om sucit*; „și bâldâ-bâc în șant“ Delavrancea, *De azi și de demult*; bobâldâc!; ho-dobâști!; huștiuliuc! (Creangă *Amintiri din copilărie* II cf. ed. G. T. Kirileanu 1939, 214 și Creangă, *Dănilă Prepeleac*), — tuspătru interjecțiile, anapeste, oxitane; — iar în două silabe (iambi, oxitoni): bâltâc!; știohâlc!; — Pentru sorbitură: horp! (Creangă, *Povestea lui Harap-Alb*); leorp=leorp!; — Pentru înghițire: a) de lichide gâl-gâl=gâl (Alecsandri, *Scara mâtei*, Scena X); coglic=coglic! (Creangă, *Popa Duhu*); ghiort=ghiort=ghiort (Delavrancea, *Hagi-Tudose* — nu-

¹⁾ De obicei țăranul își îndeamnă calul la băut (și la altă acțiune lichidă) cu fluieratul.

vela; — b) de compacte gogâlț=gogâlț=gogâlț! (Creangă, *Capra cu trei iezi*); înghiorț! (Ispirescu, *Greuceanu*); — Pentru anumit umblet târșait: *teleap=teleap=teleap*! (Creangă, *Povestea lui Harap=Alb*); *leap=leap=leap=leap*! (T. Crudu, *Săhăstria Sihlei* 1933, 116); — Pentru umbletul ferit de zgomot: *păș! păș!* (Ispirescu, *Hoțul împărat!*; Delavrancea, *Văduvele*); *tipa=tipa*¹⁾ (Caragiale, *O invenție mare*); — Pentru scârțâitul cheii: „scârțfff, întoarce cheia“ T. Pamfile, *Graiul vremurilor* 1909, 164; *cââârț=poac*! (cheia întoarsă în broasca ei); — Pentru dangățul clopotelor: *dalang, dalang* (T. Pamfile, *Gr. vrem.* 47); *tong=tong* (citatul nostru Dumitru Gavrilescu) — și p. clopoțelul școalei: *Langălău! langălău! langălău!* (cf. Leca Morariu, *Institutul Creangă* 71). —

Și spicuirăm mai cu nădejde, fiindcă stăm sub dezolanta impresie a... *Gramaticii*²⁾ d=lui Iorgu Iordan, unde una din laturile cele mai deficitare e și sărăcia exemplificării!... Și fiindcă anumite ieftine „părereri“ pripite față de puterea de creație și de expresie a limbii românești, a etosului românesc (E. Lovinescu, O. Densușianu) se cer definitiv spulberate!

Leca Morariu

Vitrina cărții

M. Sadoveanu, *Ochiu de urs* (Cartea Românească 1938). — Chiar titlurile cărților lui Sadoveanu sânt evocatoare de aleasă poezie. Astfel *Țara de dincolo de negură*, *Venea o moară pe Siret*, *Zodia Cancerului*, *Creangă de aur*, *Paștele Blajinilor*, *Izvorul Alb*, *Valea Frumoasei*... sânt nume ce sugestionează un vajnic fălc. *Ochiu de urs* ispitește taina atât de *particularistă*, izvorită din căutătura fiarei cu înăfășare, oarecum, umană. Desigur că numai un vânător ca Sadoveanu sau un pădurar de seama lui Nicula Ursake, eroul nuvelei ce dă titlu volumului, puteau să se'nfioare atât de puternic de taina ochilor de urs, încât să deslănțuie o'ntrăgă istorie cu uimitoare întorsături.

Culi Ursake, acest paznic al întinderilor vânătorești dela apa Frumoasei, face trecere — ca mai toți vânătorii și pescarii de rând — dela rusticismul neatins de civilizație spre urbanismul vremilor moderne.

¹⁾ Încât îl completăm pe Ibrăileanu în studiul său *Numele proprii în opera comică a lui Caragiale* (vol. *Studii literare* 78), precizând că nici Tipătescu nu face parte din „personagiile serioase“ cu „nume mai serioase“, ci la baza numelui său *no-men et omen* e interjecția furișării *tipa=tipa*.

²⁾ Cf. cumplitul pustiu din capitolul *Interjecția* (2/3 din pag. 209!) în *Gramatica limbii române* de Iorgu Iordan.

Căci atât uneltele de vânătoare, cât desfacerea vânatului și vânătorii dela orașe aduc în cele mai patriarhale și sălbatece locuri binefacerile progresului. Deaceea sătenii vânători sânt mai „civilizați” decât sătenii plugari. Ursake se zbate între aceste două lumi: tradiționalism rustic și orașenism. Cetește cărți cu detectivi și poartă cravată (pg. 94). Din relațiile cu proprietarii terenurilor, medici și parlamentari, cum și datorită cunoștințelor sale de vânătoare modernă, posedă un suficient lexic neologic care nuanțează armonios vorba bătrânească. Dar tocmai din cauza poziției la interferența celor două spiritualități (rustică și citadină), sufletul său cade victimă unei năpraznice întâmplări pe care mintea-i înzădar se frământă a o descifra: arătarea unei namile de urs c'un ochi săgetător, care l-a ademenit și rătăcit într'o noapte viscoloasă în inima codrului și moartea soției sale Ana, după o naștere grea, în timp ce-o transporta cu sania departe, spre spitalul din Sebeș. În sufletul său, unde stăruie superstiția și mistica ancestrală, ciudata întâmplare cu ursul și moartea Anei primesc o tainică legătură pe care mintea-i, venită în contact cu cartea și cu „domnii”, înzădar încearcă s'o pătrundă. Îndeosebi ireparabila pierdere a Anei zguduie întreaga ființă a pădurarului și-l frânțește la pat. Atavice misteruri îi scurmă inima, încurcând sensul evenimentelor prin care-a trecut. Numai vremea și evenimentele noi pot deslega rostul lui Ursake, readucându-l la albia vieții normale ce i-a fost destinată în ambianța sătească. Un răvaș rustic, pitoresc de naiv, pune în curent și pe proprietarii dela oraș despre cele întâmplate la Prelunci. Sosirea acestora cu iscusitul doctor Micu nu poate alina suferințele, căci boala lui Culi e mai mult de natură spirituală, lucru despre care-și dă bine seama maică-sa, nana Floarea, zicând că numai vreo „gheonoaie” ceva ar putea să i-o scoată de istov. Și'n adevăr, ridicarea pe picioare și reluarea activității normale încă nu'n-seamnă sănătate. Nici chiar împușcarea aceluia turburător „drac de urs” nu-i poate reda lui Culi seninătatea vieții celei vii. Mai mult tânjește pe picioare decât trăiește. Dar într'o zi însorită de toamnă, odată cu întoarcerea acasă a țâncului Octavian, copilașul lui Ursake alăptat de-o femeie dela poalele munților se ivește și „gheonoaia” necesară pentru tămăduirea suferințelor sufletești ale lui Culi. Este fata Serafinei văduva, pe care i-o oferă destinul „printr'o viclenie ce nu era a femeilor bătrâne, ci a lui Dumnezeu, cel care își are scrise vicleniile sale sfinte în toată zidirea sa, cu semne fără de moarte”.

Isprăvile acestea se prezintă cu infinitesimalul farmec pe care numai stilul sadovenesc îl poate realiza.

Schița 24 Iunie cuprinde observații și întâmplări din belțile Dunării pe care scriitorul Sadoveanu le înșiră în indivizibila unitate constituită de limbă și gândire. Interesanți sânt barcagiii însoriți și rudarii limbuți. Vorba lor curge caldă în forme lapidare și muzicale. Aici merită tot relieful frazele ce scânteiază de viață și se'nmănușchiază uneori în colcăitoare împerecheri de rimă, ca, de pildă, ironia rudăresei Raruca, zisă în pofida ibovnicului său Gogu (188):

*Pune talpă lată lângă talpă lată,
Trece gârla să mă bată.*

Iar bătrânul Mitrea Pescăruș se conturează reliefant prin naturaleta monologului, căci acest unchiuș vorbește singur cu lucrurile înconjurătoare de parc'ar avea de-a face cu oameni. El întreabă, el răspunde. Notorie apoi, pentru stilistica populară, e istoria Rarucăi, povestită de același Mitrea Pescăruș.

Natura, cu adâncurile ei în care mustește viața, străbate, ca de obicei, cu multiplele sale sensuri, povestirile sadovenești.

Petru Iroaie

* * *

Leca Morariu, *Pagini germane II*, Traduceri din Peter Rossegger. Prefață de Victor Morariu, Suceava 1939. — Traducerile de-lui *Leca Morariu* pun o problemă! Împotriva *Daciei literare*, — după care „traducțiile nu fac o literatură”, iar imitațiile constituiesc „mania ucigătoare a gustului original” (cf. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, vol. II 1908, 31). Deschizi cutare pagină din noul mănunchiu de *Pagini germane* ale lui L. M. și te întrebi unde-o fi aici „mania ucigătoare a gustului original”? D. p. în pag. 38—40:

Părintele zmulse cu grabă ariplele fereștii: — Bună demineța, cumătre! Ei ce-i?

- Bună demineța, părinte; putem de-acu să-i tragem clopotele.
- Doară nu! Cumplit! Sărmanul, s'a prea de tot grăbit!
- De ne-am învrednici și noi de-așa sfârșit, părinte!
- Cum adecă?
- Vârstă deplină, moarte lină — făcu bătrânul medic.
- Alei! Dumiața vorbești, pare-mi-se, de Moș=Neagu?
- Da, Moș=Neagu ne-a lăsat sănătate.
- Dar eu întrebam de... logofătul nostru.
- Aha, de Mărăcinișul¹⁾ nostru! Ei cu dânsu-i altă treabă: și mai și.
- Aud de-o bătaie nuș'ce... Oamenii grăiesc vrute și nevrute.
- Da, și'nă ce bătaie! De-acu i s'au fâiat cărările de pe la cele codane!—1

¹⁾ Foarte în semnul lui nomen et omen, Leca Morariu și-a războtezat erou (ciomăgit de rivali într'o aventură galantă) *Mărăcină*.

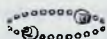
Chestiunea care ți-o pui în fața unei atât de autentice pagini românești e doar : Cum o să redea bietul Rosegger acest valahism în nemțeasca lui ?! Și câtă culoare și plasticitate specific românească și mai ales moldovenească nu-i închisă în aceste „traduceri“ ! Semnalăm (56) până și prezența acelui moldovenesc *dacă* pe care chiar d. Leca Morariu îl sublinia deunăzi ¹⁾, împotriva neștiinței bucureștene, în scrisul lui Creangă :

— Trebuie să-ți aducem un specialist,

— Dacă și-al nostru spune c'o să mă fac bine...

Glăsuiește în această mică la vedere cărțuție nu numai meșterul graiului rustic Leca Morariu, ci și îndeobște adevăratul scriitor. Do-
vadă : „Unul ! Dar toți ceilalți stăruiau *voioși, voinici, viteji* !” (31)
Etc. etc. etc.

Plastic, magistral îl prefațează d-l Victor Morariu, pe Rosegger : „poetul-țăran, un Creangă și Slavici al Nemților, o valoare literară dar și socială și etică, întrucât a voit să fie, chiar după vorba sa, și *un mic Tolstoi*” (3). Dar : „În românește are numai puține traduceri. E și prea național, prea local, ca să poată fi tradus cu succes” (12). Și câte asemenea prezentări din galeria literară germană nu ne-ar putea da germanistul între germaniști Victor Morariu ? Al. T.

Multe și mărunte

Altă versiune. — Să luăm aminte că *Die Kindheitsgasse* a lui I. Teodoreanu din Bibl. „Făt-frumos” Nr. 9 e altă versiune ²⁾ decât cea din „Revista germaniștilor români” VII 1938, 240—250. Probe : Ediția noastră completează lipsa de dincolo (pg. 242, șir 13) cu fraza : „vergass ihn und sie selber” (8) ; prezintă variante. Adecă :

Ediția noastră :

„Es sind die“ 7 ; „Die Werkleute“ 7 ; „hat ihn verwaschen“ 8 ; „Lämmchens“ 9 ; „Lämmchen“ 10 ; „Gebrumme“ 10 ; „wenn er ihn tüchtig abgeleckt hatte“ 12 ; „die ihm die Gasse zuflüsterte“ 14 ; „deren Schatten durch die Luft glitten wie über eine Wand“ 14 — etc. etc. etc.

„Vater Niklas“ aici (24, 27 ², 28).

„Rev. germ. rom.“ :

„Das sind die“ ... 242 ; „Die Werk-männer“ 242 ; „hat ihn verwischt“ 242 ; „Lämmleins“ 242 ; „Lämmlein“ 242 ; „Gesumm“ (242) ; „nachdem er ihm (sic) abgeleckt hatte“ (243) ; „von den Lippen der Gasse geflüstert“ (244) ; „und liess ihre Schatten in der Luft spielen wie auf einer Wand“ 244 — etc. etc. etc.

„Vater Neculae“ dincolo (247, 248, 249) și („Vater Neculai“ 248).

¹⁾ Vezi artic. *De-a-le lui Creangă* în „Făt-frumos” 1938, 74.

²⁾ Deci un fel de — consolare pentru cele două reviste, care, simultan, publicau aceeași traducere...

Dorul românesc. — Pentru sesizarea multiplelor componente sufletești ale cuvântului specific-românesc *dor* (H. Grégoire îl analizează: „durere și dorință, iubire și părere de rău” v. „Făț-frumos” 1936, 292) — sunt elocvente sublinieri ca următoarele: „de un dor, de-o dulce jale” Eminescu, *Călin*; „Mon dor de vous serrer encore une fois la main” scrie N. Gane către Mite Kremnitz (v. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare* III 306); „meurt de dor” îi scrie aceeași Mite lui Gane (ibidem III 309).

* * *

Tatăl lui T. V. Ștefanelli. — Din necrologul pentru Vasile Ștefanelli (tatăl scriitorului Teodor), publ. în ziarul „Patria” (Cernăuți), An. III Nr. 244 din 26 Febr. 10 Martie 1899, reținem: A murit la Siret în 3 Martie 1899 în vârstă de 92 ani. Și: „Moșul Vasile” era unul din acei Români meșteșugari din vremurile vechi, cu datinele și obiceiurile sale pe cari astăzi nu-i mai află. Caracter ferm și onest: și pentru simțul său de dreptate se bucura de simpatia tuturor cetățenilor din Siret”.

Leca Morariu

* * *

Pentru „Puiul” lui Brătescu-Voinești. — Motivul din capodopera *Puiul*, în pasajul unde prepelița cu atâtă pricepere „omenească” zboară aproape de botul câinelui spre a-l îndepărta de puii pitulați în miriște, îl notăm aidoma în versificația *L'amuri pì li figli è granni macari tra l'armali* („Iubirea pentru copii este mare chiar la animale”) a scriitorului sicilian (dialectal) Luigi Sarmento, antologizat de profesorul palermitan Calogero di Mino în *Le cose e le parole* (3-a clasă, ed. Remo Sandron 1924). Identitatea tematică probează realitatea acestei comportări la prepelițe și potârnichi și accentuează subtilul simț naturist al celor doi autori (în caz că și Sarmento ar fi original, calitate de care nu prea dă semne iettienul său didacticism). Iată interesantul fragment din Sarmento (după Di Mino, op. cit., pg. 13):

*La pirnici cu fururi
Quannu vidi un cacciaturi
chi s'accosta cu lu cani
pri li nichi pirniciani,
si fa avanti curaggiosa,
e cu trama curiusa,
finci sempri di pusari
sempri finci svulazzari:
tantu appiccica ed acchiana
fin a tantu ch'alluntana
cu sta ndustria e stu ntricu
di lu nidu lu nimicu.*

*Potârnichia cu furie,
când vede vreun vânător
că s'apropie cu cânele
de micii ei pui,
înaintează curajoasă
și prin iscusit vicleșug
se prefacă ba că stă locului,
ba că zboară:
și atâtă se tot cocoasă și se'nalță
până ce'ndepărtează,
cu acest meșteșug și'nșelăciune,
pe dușman de cuib.*

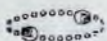
Realizarea lui Brătescu-Voinești se juxtapune minunat (în lumea dreptății, C. R. 1935, pg. 103): „După câteva clipe prepelița zboară ras cu pământul, la doi pași dela botul câinelui, care o urmărește; vânătorul se depărtează strigând: „Înapoi! înapoi!”. Nu poate trage de frică să nu-și împuște câinele; dar prepelița se prefacă așa de bine că e rănită, încât câinele vrea cu orice preț s'o prindă; iar când socotește ea că e în afară de bătaia puștii, zboară repede spre lăstar”.

Deosebirea între aceste păsări, prepeliță (*colturnix*) și potârniche (*perdix*), nu e mare. Se prea poate să fie vorba de-o realitate de comportament observată de nădrăvanii care aud plantele crescând și'nțeleg graiul animalelor.

Petru Iroaie

Între Creangă și Gh. Baronzi. — Versurile din „Capra cu trei iezi: „Tre
iezi, cucuieți | Ușa mamei descuieți, | Că mama v'aduce vouă: | Frunză'n buze, |
Lapte'n țâțe, | Drob de sare | În spinare, | Mălăieș | În călcăieș, | Smoc de flori | Pe
subsuori | — se găesc la Baronzi (Poezii alese, ed. Vălenii de Munte, 219—220) :
„Feți, feți, cucuieți, | Ușa mamei descuieți, | Că v'aduce | Lapte dulce, | Frunză'n
buză, | Mălăieș | În călcăieș, | Drob de sare | În spinare... | Bieții mielușei credea, |
Ușa'ndată deschidea, | Și lupoaica, cum intra, | Toată turma o mânca | “.

E. Ar. Zaharia

CRONICĂ

† Grigore Pantasi. — Duminecă 11 Iunie 1939 s'au așezat la odihnă, în ci-
mitirul Horecei dela Cernăuți, osemintele mult-zbuciumatului Dr. Grigore de Pantasi.
„Marele artist coreograf de reputație europeană și marele suflet de Român, crainic al
frumosului național, a avut parte să se stingă aici, în Bucovina lui iubită, unde se
întorsese din Viena, locul triumfurilor internaționale“ — înseamnă „Glasul Bucovinei“
(Nr. 5.642). Anuarul soc. „Ciprian Porumbescu“ Suceava (pe 1938/1939) îi evocă
frenetic amintirea. Și cine va fi harnic să culeagă întregul mănunchiu de știri cari să
aștearnă cunună veșnică pe mormântul acestui adevărat „crainic al frumosului“?... .

* * *

Lucian Balan. — Prea puțin cunoscut, și prea puțin ajutat¹⁾, fotograficul-artist
Lucian Balan, trăitor în idilica sa sihastrie dintr'o margine a Cernăuțului, rămâne
un fanatic și emeritat popularizator de veche artă moldovenescă. Noi nu odată i-am
spus cuvânt de bucurie și de admirație; d. p. în cărțuia *Un cântăreț al Sucevii*:
T. Robeanu (1926,56) sau în cronică *Un muzeu istoric al Bucovinei* („Junimea
literară“ XV 1926,95). Ziua bună s'a cunoscut de dimineață. Astăzi Lucian Balan
e un nume unanim prețuit. Îl elogiază presa română și germană. Între revistele ro-
mânești îi aducea recunoștință Em. Bucuță. Expune în cadre universitare (cf. Eugen
I. Păunel, *Săptămâna Cărții* 1935, 10). Albumele sale de veche artă bisericească au
ajuns, la figurat și la propriu, daruri princiere. Si l-au însoțit în cercetări N. Iorga, V.
Grecu, O. Tafrali, Arthur Watson (Londra) etc. etc. . . .

Cine nu va profita deci de noul dar al lui L. Balan, oferit în admirabile fo-
tografii mignon (colecții de câte 10 piese plus text) pentru: *Moldovița, Suceava, Su-
cevița, Voroneț*. . . etc. etc. ?

* * *

Dorohoiul românesc. — Și iarăși, vânzolierea vieții (chiar când se nătmă-
plă a nu prea fi priincioasă) te răsplătește uneori din plin cu ce-ți scoate'n cale. E-o
rară bucurie că până și'n cele mai nădușite unghere, quasi-românești, cum e d. p. în-
străinatul Dorohoi (totuși Dorohoiul sânguitorului cărturar Păr. Dumitru Furtună) să
descoperi (ca'n celelalte două-trei centre moldovene: Fălticeni, Piatra, Roman, Bârlad)
trainice răsaduri de înzdrăvenire culturală și chiar gospodărească. La *Cercul didactic
secundar* — masă'nținsă orcu... de ziare și reviste, și-o bibliotecă în care ființează
chiar și *Cazania* din 1643 a Mitropolitului Varlaam. La *Asociația corpului didactic
primar* adevărată revelație: bibliotecă, redacție (a revistei „Cuvântul nostru“ condusă
de d. V. Cornescu și ajunsă la anul X!), cooperativă, bancă, bodegă, otel... Oa-
meni cari știu să prindă toate frânele deodată și să mai taie apa dela moara celoralți... .

* * *

Acelaș sui generis Karl Kurt Klein! — În recenta *Literaturgeschichte des
Deutschtums im Ausland*, Leipzig 1939 cetim cu privire la înstrăinatul Român Ionel

¹⁾ De câte ori nu ni s'a plăns de străjnicia pe care nici în vis n'ar fi vi-
s(arion)at-o, prăbușită asupra-i ca din senin!....

Kalinczuk, ajuns poet german: „dieser Chamisso der Rumänen, wie er genannt wurde“ (379). Adecă merituosul germanist român Victor Morariu, care i-a găsit lui Kalinczuk calificativul adecvat, nici nu trebuie pomenit cu numele — precum Victor Morariu, autor al unor reale studii de specialist științific ca: *Novalis — teoretician al romantismului*, *Începuturile nuvelei germane*, „*Povestea vulpii*“ de Anton Pann și „*Reinecke Fuchs*“ de Goethe, Pedagogul Jean Paul, *Padagogia lui Herder*, *Problema nuvelei în literatura germană* etc. etc. nu e nici o singură dată pomenit cu numele în această edificatoare evanghelie a... fostului Pastor Karl Kurt Klein pentru *Deutschtumul Auslandului*, în schimb însă, e cu evlavie citat te-miri-ce specialist german sau quasi-german din altă specialitate decât literatura germană (Siegl, Penেকে, Herzog, etc.). Chestie de gust și, mai ales, de obiectiv procedeu științific!...

Dar d. K. K. Klein mai încearcă și anumite regrete! Că de pe urma înțoarcerii Bucovinei la trupul Mamei România, viața spirituală germană a fost crunt lovită prin desființarea școlii germane („Am schwersten getroffen wurde das deutsche geistige Leben durch den mit dem Herrschaftswechsel... verbundenen Verlust des deutschen Schulwesens...“ (380). Și că titularul germanisticii dela Cernăuți nici măcar nu-i Neamț! („In der Folge hat nicht einmal die Lehrkanzel für deutsche Sprache und Literatur mit einem Deutschen besetzt werden können“ (380)!

Doamne ce sovârnoagă mai e memoria unor anumiți germaniști! Parcă vinovat poate fi altcineva decât... *singurul în chestiune*, că, la concursul ținut la Universitatea Cernăuțeană, între cei trei candidați, prezenți la catedra de germană, — cel mai armonios și mai științific pregătit a fost Românul Victor Morariu! Parcă vioovat ar fi altcineva decât d. K. K. Klein, că chiar d-asa a vădit atunci, în filologia germană așa nepregătire, încât până și Germanisiul și Germanul Gustav Kisch a rămas uluit de asemenea germanistică! Încât, în adevăr — oftăm și noi: „die Lehrkanzel für deutsche Sprache und Literatur“ „hat nicht... mit einem Deutschen besetzt werden können“!

Dar cazul mai are și-un epilog! Chiar în toiul aceluia clasic concurs — clasic prin înfrângerea morală îndurată de germanistica germană — d-l k. k. Klein se făcuse vinovat de așa tentativă publicistică împotriva concurrentului Victor Morariu, că până și bunul, blândul Victor Morariu s'a văzut silit să-i riposteze, și — în articolul cu titlul atât de blajin „*Începuturile nuvelei germane*“... din „Făt-frumos“ 1929, 25-27, i-a arătat d-lui Klein că „nu e loial“ (pag. 27) și că „nu avea nevoie de arme ilioiale în lupta pentru... catedră...“ (pag. 27)!

Întrebarea e acum: Cui prodest? Într-o vreme când noi ne căznim să aruncăm toate punțile posibile peste mizeria zilelor de azi, — de ce această nedreaptă, ilioială scormuire? Că neiscusit matador al germanismului în România mai e d. K. K. Klein!...

S'ar mai putea el pune și altfel chestiunea! Că'n țara noastră, noi ne alegem profesorii și'n concordanță cu drepturile majorității etnice. Că dupăce, în România avem și minoritari Francezi, catedrele de franceză totuși le ocupăm cu Români! Dar...

Oricum, incidentul de față ni se prezintă destul de grav, pentruca Leca Morariu, (care-i alt temperament decât alții...) să-și semneze aceste rânduri (de altfel: ca de obicei!) cu întregu-i nume, cu întreaga responsabilitate!

Leca Morariu

Pentru ineditele lui C. Porumbescu. — Am mai primit 200 lei dela d-l Constantin Ieremievici-Dubău, profesor Cernăuți în amintirea regretatului Arboreșean Dr. Orest Orisie Popescu, mort la Cernăuți în 20 Sept. 1939. — Deci integral (cf. Făt-frumos 1939 Nr. 3 pag. 4 din Copertă): 6.505 lei. — Vivant sequentes!

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
CERNĂUȚI, str. Munteniei 14

ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ)

În Țară : 200 lei pe an

În Străinătate : 300 lei pe an

Colaboratorii plătesc numai 100 lei pe an

CUPRINSUL :

Leca Morariu	Institutul de literatură
Artur Bosch	Vor dem Muttergottesbild (trad. din Al. Vlahuță)
Valeria Doroftei-Mandiuc .	Tudor Pamfile
Artur Bosch	Das schöne Nachbarskind (trad. din G. Coșbuc)
Petre Ispirescu	Viața și faptele lui Vlad-Vodă Țepeș (Pagini inedite)
Teodor Balan	Răspuns d-lui Al. Vitencu
George Voevidca	Cântec (trad. din H. Heine)
Vasile Alexandrescu	Pentru Cazanul Mitropolitului Varlaam
Octavia-Lupu Morariu . . .	Cântec popular
Leca Morariu	De-ale noastre
Petru Iroaie și Al. T. . . .	Vitrina cărții
Leca Morariu, Petru Iroaie și E. Ar. Zaharia	Multe și mărunte . . Cronică

Dela administrația „Făt-frumos“

Ne-au mai achitat (în 1939) : d. Emilian Vasilescu, 7/II : 200 lei — finea 1939 ; d. Dr. I. I. Iliescu, 8/II : 500 lei restante — finea 1938 ; d. Ioan Macariciuc, 8/II : 200 lei — finea 1938 ; Păr. Ioan Iliuț, 8/II : 400 lei restante — finea 1938 ; d. Teodor Cojocariu, 8/II : 200 lei — finea 1938 ; d. Dr. Silv. Strugariu, 9/II : 200 lei — finea 1938 ; Soc. „Miron Costin“ Roman, 9/II : 200 lei — finea 1938 ; D-na Eug. Ucrainet, 10/II : 200 lei — finea 1938 ; d. Dr. R. Gassauer, 12/II : 100 lei — finea 1939 ; Liceul „Ștefan cel Mare“ Suceava, 17/II : 200 lei — finea 1938 ; D-ra M. Tănase, 17/II : 100 lei — finea 1938 ; d. Al. Zavulovici, 17/II : 400 lei — finea 1939 ; d. Dionisie cav. de Sorocean, 22/II : 100 lei — finea 1939 ; d. Ilie Doboș-Boca, 24/II : 200 lei — finea 1938 ; d. Gh. Petruc, 1/III : 200 lei — finea 1938 ; d. Șt. Scalat, 1/III : 300 lei — finea 1939 ; Păr. I. Flaișer, 4/III : 200 lei — finea 1938 ; d. Gh. So-coliuc, 4/III : 600 lei — finea 1938. — Înoiți-vă abonamentul ! Admin. rev. „Făt-frumos“ : O. L. M.

BIBLIOGRAFIE

Cărți

- Nicolae Tcaciuc-Albu, *Geneza poeziei „Somnoroase păsărele”* (Nr. 4 din Colecția Institutul de literatură) Cernăuți 1939.
- Dimitrie Marmeliuc, *Sofocles (Aias—Trachiniile—Antigona)* Cernăuți 1939.
- Eugen I. Păunel, *Trecerea prin Moldova și Bucovina a diplomatului prusian C. O. L. von Arnim...*, Cernăuți 1939.
- Dr. Milan P. Sesan, *Originea și timpul primelor traduceri românești ale Sf. Scripturi*, Cernăuți 1939.
- Ștefan Pavelescu, *Anuarul reuniunii... „Ciprian Porumbescu”... pe... 1938/39, Suceava 1939 — cu prețioasa desmormântare a compozitorului Dionisie (nu: Donisie!) Para.*
- Al. Procopovici, *Limba și viață, Limba instrument de gândire, tezaur cultural și național*, Cluj 1939.
- G. T. Kirileanu, *Șcitul Cozla, Un scump odor de artă bisericească...*, Piatra-Neamț 1939.
- N. P. Smochină, *Les Roumains de Russie soviétique*, Iași 1939.
- Eugen I. Păunel, *Bucovina de altă dată oglindită în trei narațiuni românești uitate*, București 1939.

I. E. Toroușiu, *Studii și documente literare vol. VI: „Juni= mea”, București 1938.*

Coriolan Petranu, *Épilogue de la discussion avec M. Béla Bartók...* București 1939.

Marót Károly, *Amicitia*, Szeged 1939 (din *Acta Universitatis Szegediensis*).

Zolnai Béla, *Szóhangulat és hifejező hangváltozás (= Remarques sur l'expressivité des éléments sonores du langage)*, Szeged 1939 (din *Acta Universitatis Szegediensis*).

**Cea mai sumptuoasă
și cea mai românească**

**Cooperativă de coloniale și bodegă
Meseriașul Român**

**În centrul Cernăuților
str. I. Flondor 11**

ȚIPARUL „GLASUL BUCOVINEI”
CERNĂUȚI

21535

Prețul 60 lei